

૨૦૦૯-૨૦૧૦

અંદાજપત્ર પ્રકાશન : ૨૮ (૧)

સત્યમેવ જયતે

ગુજરાત સરકાર

ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૫
હેઠળ રજુ કરવાના પત્રકો

વિષયસૂચિ

પત્રકની વિગતો	પાન નંબર
૧ ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનીયમ, ૨૦૦૫	૧
૨ ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનીયમ, ૨૦૦૫ નો સુધારો	૨
૩ ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ લક્ષ્યાંકોના અનુસરણની સ્થિતિ	૩
૪ બૃહદ્ અર્થતંત્ર માળખાકીય પત્રકો - મંદીની અસર	૫
૫ મધ્યમમુદતીય રાજવિત્તીય નીતિવિષયક નિવેદન	૧૭
૬ રાજવિત્તીય નીતિવિષયક વ્યૂહરચનાને લગતું નિવેદન	૨૪
૭ માહિતી આપતાં પત્રકો	૨૯

ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૫

વર્ષ ૧૯૯૦ના ઉત્તરાર્ધ અને સદીના પૂર્વાધના વર્ષોમાં કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોની આર્થિક પરિસ્થિતિ ઔદ્યોગિક મંદીની એકંદર અસર, પાંચમાં પગાર પંચનો ચુકાદો અને અપેક્ષા કરતાં ઓછી મહેસૂલી આવકના કારણે કથળેલી હતી. આ કથળેલી રાજવિત્તીય પરિસ્થિતિ અંગે રાજવિત્તીય એકત્રીકરણની બાબતના અભિગમ વિશે પુનઃ વિચારણા કરવી જરૂરી જણાઈ હતી. નાણા એકત્રીકરણ અંગે નિયમ આધારિત માળખું શરૂ કરવા તેમજ પારદર્શક અને સમજદારી પૂર્વકની નાણા વ્યવસ્થાનો અમલ શરૂ કરાવવા માટે રાજવિત્તીય જવાબદારી ધારા મારફતે પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો. ભારમું નાણા પંચ કે જેણે દેવાં એકત્રીકરણ અને રાહત સવલત દ્વારા રાજવિત્તીય જવાબદારી ધારાના રાજવિત્તીય સુધારણા પથને ઉત્તેજન આપ્યું છે તેણે પણ પોતાની ભલામણો દ્વારા આ પ્રક્રિયાને સમર્થન આપ્યું હતું. રાજવિત્તીય જવાબદારી ધારો ઘડવામાં અન્ય પ્રથમ રાજ્યો પૈકીનું ગુજરાત એક હતું.

રાજ્ય સરકારે મહેસૂલમાં ખાધની પ્રગતિકારક રીતે નાબૂદી કરીને, રાજવિત્તીય સ્થિરતા સાથે સુસંગત નક્કર દેવાં વ્યવસ્થાપન ઉભું કરીને, રાજવિત્તીય વહીવટી તંત્રમાં વધુ પારદર્શિતા લાવીને તેમજ મધ્ય મુદતના માળખામાં રાજવિત્તીય નીતિ હાથ ધરીને રાજવિત્તીય વ્યવસ્થાતંત્ર અને રાજવિત્તીય સ્થિરતામાં સમજદારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્ય સરકારને જવાબદાર કરવા ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૫ અને ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી નિયમો, ૨૦૦૫ ઘડ્યા છે.

અધિનિયમની કલમ ૩ મુજબ, રાજ્ય સરકાર અંદાજપત્રની સાથેસાથે દરેક નાણાકીય વર્ષમાં રાજ્ય વિધાનસભા સમક્ષ મધ્યમ મુદતનું રાજવિત્તીય પત્ર તેમજ રાજવિત્તીય નીતિ વ્યૂહ પત્રક મૂકશે. મધ્યમમુદતની રાજવિત્તીય નીતિ વ્યૂહ પત્રક રાજ્ય

સરકારના રાજવિત્તીય ઉદ્દેશો, રાજવિત્તીય અગ્રતાઓ, તથા રાજવિત્તીય વહીવટી તંત્ર માટેના ત્રણ વર્ષીય પરિવર્તનીય લક્ષ્યાંક જાહેર કરે છે.

અધિનિયમની મુખ્ય જોગવાઈઓ નીચે મુજબ છે:

- (ક) ૧લી એપ્રિલ- ૨૦૦૫ થી શરૂ કરીને ૩૧ માર્ચ, ૨૦૦૮ સુધીના ૩ વર્ષના સમયગાળામાં મહેસૂલ ખાધ શૂન્યસુધી ઘટાડવી તેમજ તે કક્ષા જાળવી રાખવી અથવા ત્યારબાદ મહેસૂલ અધિશેષ ઉભી કરવી.
- (ખ) ઉક્ત (ક) માં જાહેર કરેલો લક્ષ્યાંક સિધ્ધ કરી શકાય તે રીતે ૧લી એપ્રિલ, ૨૦૦૫ થી શરૂ થતાં નાણાકીય વર્ષ પૈકીના દરેકમાં મહેસૂલ ખાધ ઘટાડવી.
- (ગ) ૧ લી એપ્રિલ- ૨૦૦૫ થી શરૂ થતાં અને ૩૧મી માર્ચ- ૨૦૦૯ સુધી પુરાં થતાં ૪ વર્ષના સમયગાળામાં અંદાજિત એકંદર રાજ્ય ઘરેલું ઉત્પાદનના ૩ ટકાથી વધુ ન હોય તેટલી રાજવિત્તીય ખાધ ઘટાડવી.
- (ઘ) ઉક્ત (ગ)માં અપેક્ષિત લક્ષ્યાંક સિધ્ધ થાય તે રીતે ૧ લી એપ્રિલ, ૨૦૦૫ થી શરૂ થતાં નાણાકીય વર્ષ પૈકીના દરેકમાં નાણાકીય ખાધ ઘટાડવી.
- (ચ) ૧લી એપ્રિલ- ૨૦૦૫ થી શરૂ કરીને ૩૧મી માર્ચ- ૨૦૦૮ સુધી પૂરા થતાં ૩ વર્ષના સમયગાળામાં રાજ્ય સરકારની કુલ જાહેર દેવાની અધિકત્તમ મર્યાદા તે વર્ષના અંદાજિત એકંદર રાજ્ય ઘરેલું ઉત્પાદનના મહત્તમ ૩૦% જેટલી કરવી.
- (છ) ગુજરાત બાંધધરી અધિનિયમમાં આપવામાં આવેલી મર્યાદામાં બાકી રહેલી બાંધધરીઓની અધિકત્તમ મર્યાદા નક્કી કરવી.
- (જ) બજેટ રજૂ કરતી વખતે, નિયમોમાં નિર્દિષ્ટ કરેલા સ્વરૂપે જાહેર કરવું.

આ સાથે જોડેલાં પત્રકો ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી નિયમો, ૨૦૦૫ ના નિયમ ૭ (૧) મુજબ છે.

ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ- ૨૦૦૫માં સુધારો

નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ના દ્વિતીય ઉત્તરાર્ધમાં ભારતીય અર્થતંત્રમાં વૈશ્વિક નાણાકીય કટોકટીના કારણે આર્થિક મંદી આવી, જેણે સરકારી રાજવિત્તીય પરિસ્થિતિને અસર કરી છે તેથી રાજવિત્તીય જવાબદારી ધારાના માર્ગ નકશા પર પુનઃ વિચારણા દ્રષ્ટિ કરવાની આવશ્યકતા જણાઈ છે. આર્થિક પ્રવૃત્તિના સંયમન સાથે મહેસૂલી ખાધની રેખામાં આર્થિક પ્રવૃત્તિને ઉત્તેજન આપવા સરકારે ખર્ચ વધારવું પડ્યું હતું. પરીણામે, રાજવિત્તીય જવાબદારી ધારામાં દર્શાવ્યા મુજબ વધતી જતી ખાધ માટે પ્રવર્તમાન રાજવિત્તીય એકત્રીકરણ પ્રક્રિયાના માર્ગ નકશાની સમીક્ષા કરવી જરૂરી છે. આ પાશ્ચાત ભૂમિકામાં નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ માટેની રાજવિત્તિય ખાધ લક્ષ્યાંક માટે ભારત સરકારે રાજ્યોને ઘરઘથ્થુ ઉત્પાદનના ૦.૫ ટકા સુધીની રાહત આપેલ છે. વિશેષમાં ભારત સરકારે દેવા એકત્રીકરણ અને રાહત સવલત અન્વયે મહેસૂલી ખાધને શૂન્ય જાળવવાની જરૂરીયાતમાં પણ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ માં છૂટછાટ આપેલ છે. અને રાજ્યોને આ સંબંધે પોતાના રાજવિત્તીય જવાબદારી ધારા મુજબ સુધારો કરવાનું સૂચન આપેલ છે.

રાજ્ય સરકાર દ્વારા મહેસૂલમાં ખાધની પ્રગતિકારક રીતે નાબૂદી કરીને રાજવિત્તીય સ્થિરતા સાથે સુસંગત નક્કર દેવાં વ્યવસ્થાપન ઉભુ કરીને, રાજવિત્તીય વહીવટીતંત્રમાં વધુ પારદર્શિતા લાવીને તેમજ મધ્યમ મુદતના માળખામાં

રાજવિત્તીય નીતિ હાથ ધરીને રાજવિત્તીય વ્યવસ્થાતંત્ર અને રાજવિત્તીય સ્થિરતામાં સમજદારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્ય સરકારને જવાબદાર કરવા ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ઘડવામાં આવ્યો હતો.

ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની કલમ-૫ મહેસૂલી ખાધ અને રાજવિત્તીય ખાધ અંગે રાજવિત્તીય વહીવટીતંત્રના લક્ષ્યાંકો નિયત કરે છે. કલમ-૫ ના પરંતુક મુજબ આકસ્મિક સંજોગો અથવા કુદરતી આફતોના કારણે આ કલમ હેઠળ નિયત કરવામાં આવેલ મર્યાદા કરતાં મહેસૂલી ખાધ અને રાજવિત્તીય ખાધ વધી શકે છે. આર્થિક મંદીની શક્યતાને ધ્યાને લઈને સરકારે સરકારી ખર્ચમાં વધારો કરીને આર્થિક ઉત્તેજન પૂરું પાડવું પડે છે. જેના પરિણામે રાજવિત્તિય લક્ષ્યાંકોનો ભંગ થાય છે, જે આ અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો ત્યારે અપેક્ષિત ન હતું. હવે, આ પરંતુકમાં, રાજ્ય સરકાર, અધિનિયમના વ્યાપમાં અમુક અપવાદરૂપ બાબતોને અનુકુળ જરૂરી રાજવિત્તીય સુધારણા અંગેના પગલાં લઈ શકે તે સુનિશ્ચિત કરવાનું ઉચિત જણાયું હતું.

ઉપર દર્શાવેલા ઉદ્દેશો હાંસલ કરવા ઉક્ત અધિનિયમમાં સુધારણાનો વિધેયક દાખલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

એફઆરબીએમ લક્ષ્યાંકોના અનુસરણની સ્થિતિ

ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૫ (FRBM અધિનિયમ)ના અમલથી રાજવિત્તીય સાતત્ય હાંસલ કરવાની પ્રક્રિયાને વેગ મળ્યો છે. અંદાજપત્ર કામગીરીમાં વિશ્વસનીયતા જાળવી રાખવા તથા સમજદારીપૂર્વકના દેવા વ્યવસ્થાપન માટે ગુજરાત સરકાર, એફઆરબીએમ અધિનિયમમાં નિર્ધારિત લક્ષ્યાંકો કરતા પણ વધારે ઊંચા લક્ષ્યાંકો હાંસલ કરવા રાજવિત્તીય સુદૃઢતા સુનિશ્ચિત કરવાની પ્રક્રિયા પર મોટો આધાર રાખે છે. આર્થિક અને રાજવિત્તિય વહીવટી તંત્રની બાબતમાં ગુજરાત દેશના મોખરાના રાજ્યો પૈકી એક છે.

ગુજરાત રાજ્યના મુખ્ય રાજવિત્તીય સૂચકોમાં છેલ્લા થોડાક વર્ષોમાં ઘણો સુધારો જોવા મળ્યો છે. રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન સામે એકંદર રાજવિત્તીય ખાધનો ગુણોત્તર વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪માં ૫.૪૪ હતો, તે વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.) માં ઘટીને ૨.૮૬ થયો છે.

૨૦૦૬-૦૭ના નાણાકીય વર્ષથી રાજ્ય મહેસૂલી પુરાંત ઉભી કરતું આવ્યું છે. અને રાજવિત્તીય સુદૃઢતા પ્રાપ્ત કરવાની પ્રક્રિયા, વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ ના સુધારેલા અંદાજ અનુસાર સતત પુરાંત દ્વારા આગળ વધારવામાં આવી રહી છે. ૨૦૦૬-૦૭ ના નાણાકીય વર્ષમાં રાજ્યે તેની પ્રાથમિક ખાધ નાબૂદ કરી દીધી છે અને ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)ના નાણાકીય વર્ષમાં રૂ. ૨૫૬૯ કરોડ જેટલી જંગી પ્રાથમિક પુરાંત ઉભી કરી દીધી છે. ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)ના

નાણાકીય વર્ષમાં એફઆરબીએમના લક્ષ્યાંક પ્રાપ્ત કરવા માટે રાજ્યે ૨૬૯ કરોડની મહેસૂલી પુરાંત અને રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનની ૨.૮૬ ટકાની રાજવિત્તીય ખાધ સાથે અનુસરણની પ્રક્રિયા ચાલુ રાખી છે.

વૈશ્વિક મંદીએ ચાલુ રાજવિત્તીય વર્ષમાં રાજ્યની આવક અને ખર્ચ બંને પર પડેલા પ્રત્યાઘાત સાથે રાજ્યની નાણાકીય પરિસ્થિતિને પડકાર ફેંક્યો છે. ૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૭-૦૮ દરમિયાન ૨૦.૭૬ ટકાના વાર્ષિક વૃદ્ધિ દરની સરખામણીમાં ૨૦૦૮-૦૯માં મહેસૂલ વૃદ્ધિ દર ૧૧.૧૯ ટકાના સ્તરે રહ્યો છે. તેજ સમયે જાહેર ખર્ચમાં વધારાના પરિણામે ખાધનો વ્યાપ વધ્યો છે. રાજ્યની અર્થતંત્ર અને સરકારની નાણાકીય પરિસ્થિતિ ઉપર વિપરીત અસર રહેવા છતાં રાજવિત્તીય સુધારા અને દૃઢીકરણ પથ ઉપર રાજ્યે પોતાની કૂચ જારી રાખી છે અને એફઆરબીએમ લક્ષ્યાંકોને સફળતાપૂર્વક હાંસલ કર્યા છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ના સુધારેલ અંદાજપત્ર મુજબ મહેસૂલ પુરાંત અને રાજવિત્તીય ખાધ અનુક્રમે રૂ. ૨૬૯ કરોડ (જીએસડીપીના ૦.૭ ટકા) અને રૂ. ૧૦૩૬૦ કરોડ (જીએસડીપીના ૨.૮૬ ટકા) રહી છે.

રાજ્યનું એકંદર જાહેર દેવું, જે માર્ચ ૨૦૦૮ ના અંતે રૂ. ૭૯૩૦૯ કરોડનું હતું તે વધીને માર્ચ ૨૦૦૯માં રૂ. ૮૭૦૮૫ કરોડ જેટલું થયું છે. જોકે આ સમયગાળા દરમિયાન દેવા પરનું ગણી કાઢવામાં આવેલું સરેરાશ વ્યાજ

બાબતો	લક્ષ્યાંક	સિદ્ધિ	૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)
મહેસૂલી ખાધ/પુરાંત	૨૦૦૭-૦૮ સુધી શૂન્ય	૨૦૦૬-૦૭માં પ્રાપ્ત કરેલ	(ક) રૂ. ૨૬૯ કરોડ
રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન સામે રાજવિત્તિય ખાધ	૨૦૦૮-૦૯ સુધી ૩ ટકા	૨૦૦૬-૦૭માં પ્રાપ્ત કરેલ	૨.૮૬ ટકા
રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન સામે જાહેર દેવું	૨૦૦૭-૦૮ સુધી ૩૦ ટકા	૨૦૦૬-૦૭માં પ્રાપ્ત કરેલ	૨૪.૦૭ ટકા
બાકી બાંધધરીઓ	૨૦૦૭-૦૮ સુધી રૂ. ૧૬૦૦૦ કરોડ	૨૦૦૬-૦૭માં પ્રાપ્ત કરેલ	રૂ. ૧૦૩૪૦ કરોડ

૯.૧૯ ટકાથી ઘટીને ૮.૯૧ ટકા જેટલું થયું હતું. દેવા/રાજ્યના એકંદર ધરગથ્ય ઉત્પાદનનો ગુણોત્તર માર્ચ ૨૦૦૮ અંતિત ઘટીને ૨૪.૦૭ જેટલો થયો હતો, જે એફઆરબીએમ અધિનિયમમાં સમજદારીપૂર્વક નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી મર્યાદા કરતાં ઓછો છે. બાકી જવાબદારીઓને પહોંચી વળવા માટે ઉભા કરવામાં આવેલ એકત્રિત ડૂબતનિધિ (Consolidated Sinking Fund)માં રાજ્ય વધારો કરતું રહ્યું છે અને ૨૦૦૮-૦૯ ના નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન તેમાં વધારાના રૂા. ૫૨૨ કરોડનો ફાળો આપવામાં આવ્યો છે, જેના પરિણામે ૩૧ મી માર્ચ, ૨૦૦૯ ના રોજ મુજબ તેની એકત્રિત સિલક રૂા. ૪૦૯૨ કરોડની થઈ હતી.

છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોમાં બાકી બાંધધરીઓના સંદર્ભમાં નિર્ધારિત કરાયા અનુસારની રાજ્ય સરકારની આકસ્મિક જવાબદારીઓમાં મોટો ઘટાડો જોવા મળ્યો છે. કુલ બાકી બાંધધરીઓ માર્ચ, ૨૦૦૮ અંતિત રૂા. ૧૧૫૬૧ કરોડની હતી, તેની સામે માર્ચ, ૨૦૦૯ અંતિત તે ઘટીને રૂા. ૧૦૩૪૦ કરોડની થઈ હતી એટલે કે, તેમાં ૧૦.૫૬ ટકાનો ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો. બાંધધરી ફેંડણી નીધિ (Guarantee Redemption Fund)માં સતત વધારો થતો રહ્યો છે અને માર્ચ ૨૦૦૯ અંતિત આ ભંડોળ રૂા. ૧૪૫૬ કરોડનું થયું છે.

રાજવિત્તીય સુધારણાની કેડી કંડારવા રાજ્યે અનેક પગલાં લેવાની શરૂઆત કરી છે. જેમ કે કરમાળખાનું સુયોજન, બાંધધરીઓની અધિકતમ મર્યાદા, વેટનો કાયદો શરૂ કરવો, નવી પેન્શન યોજના અને સંકલિત નાણાકીય

વ્યવસ્થા પધ્ધતિ જેવાં પગલાં વધુ સારા રાજવિત્તીય વ્યવસ્થાતંત્ર તરફ લઈ જશે આમ છતાં ભારતીય અર્થતંત્ર પર મંદીની અસર વર્તાઈ રહી હોવાથી આગામી વર્ષોમાં રાજવિત્તીય સમતુલન જાળવી રાખવું તે રાજ્ય માટે પડકારૂપ હશે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓના નવીનીકરણનો વ્યાપ અને પરીમાણનું ચોક્કસ માળખું હજી નક્કી નથી કરી શકાયું જેથી સરકારી નાણાં પર તેની કેટલી અસર પડશે તેનો અંદાજ કાઢવાનું અને ભાવિ ચિત્રના મૂલ્યાંકનમાં નિર્ણાયક પરિબળ વિશે વિચારવાનું મુશ્કેલ બન્યું છે.

નાણાં સ્ત્રોતોમાં ગતિશીલતા અને ખર્ચ પર નિયંત્રણ અંગે લેવાયેલ અનેક વિધ પગલાંના કારણે રાજ્ય સરકાર આગામી વર્ષમાં એફઆરબીએમના લક્ષ્યાંકોમાં અલ્પતમ ફેરફાર જ કરશે તેવી આશા રાખે છે. વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ના અંદાજપત્રીય અંદાજમાં મહેસૂલી ખાધ રૂા. ૩૯૧૩.૧૮ કરોડ અને રાજવિત્તીય ખાધ રૂા. ૧૨૧૪૮ કરોડ હશે.

સુચારુ વહીવટની પાયાની બાબત જેવી રાજવિત્તીય પારદર્શિતાની જરૂરીયાતને અનુલક્ષીને હાલની અંદાજપત્રીય પ્રક્રિયામાં તમામ નાણાકીય પત્રકો અને તેને લગતી માહિતી તેમજ તે અંગેની ધારણાઓને ગૃહ સમક્ષ મૂકવાની બાબતનો સમાવેશ થાય છે. આ સાથેના પત્રકો અને ભાવિચિત્રના મૂલ્યાંકનના આધારે ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિ. ૨૦૦૫ના આગામી ઉદ્દેશો નક્કી થશે.

૪. બૃહદ અર્થતંત્ર માળખા પત્રક

ક. રાજ્ય અર્થતંત્રનું વિહંગાવલોકન

૪.૧. અગિયારમી પંચવર્ષીય યોજના (૨૦૦૭-૧૨) માટે રાષ્ટ્રીય સ્તરે ૯ ટકાના વૃદ્ધિ દર સામે રાજ્ય માટે ૧૧.૨ ટકાના વૃદ્ધિ દરનો લક્ષ્યાંક ફાળવવામાં આવ્યો હતો. રાજ્યના અર્થતંત્રનો હાલના ભાવ મુજબ છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં (૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૮-૦૯) વાર્ષિક સરેરાશ ૧૭.૬૧ ટકાનો વૃદ્ધિ દર નોંધાયો છે. જે દેશના મહત્તમ પૈકીનો એક છે. ૨૦૦૮-૦૯માં અચળ કિંમતે (૧૯૯૯-૨૦૦૦) પરિભળ ભાવે રાજ્યનું એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન ૨૦૦૭-૦૮માં રૂ. ૨,૧૩,૬૭૪ ની સામે વર્ષ દરમિયાન ૭.૩ ટકાનો વધારો નોંધીને રૂ. ૨,૨૯,૩૪૮ કરોડ અંદાજવામાં આવ્યું હતું વર્તમાન કિંમતે રાજ્યનું એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન ૨૦૦૭-૦૮ માં રૂ. ૩,૦૬,૮૧૩ કરોડ હતું. તેની સામે તે ૨૦૦૮-૦૯ માં વધીને રૂ.૩,૬૧,૮૪૬ કરોડ થવાનો અંદાજ છે. જે વર્ષ દરમિયાન ૧૭.૯ ટકાનો વધારો સૂચવે છે.

૪.૨ અચળ (૧૯૯૯-૨૦૦૦) કિંમતે વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ માં રાજ્યના કુલ એકંદરે ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનનો હિસ્સો પ્રાથમિક, દ્વિતીય અને તૃતીય સેક્ટર માટે અનુક્રમે ૧૭.૯૩ ટકા, ૩૮.૬૯ ટકા અને ૪૩.૩૮ ટકા નોંધાયો છે. આધાર વર્ષ ૧૯૯૯-૨૦૦૦ માં આ સેક્ટરનો હિસ્સો ૧૮.૬૨ ટકા, ૩૯.૨૧ ટકા અને ૪૨.૧૭ ટકા થવાનો હોય તે રીતે નોંધાયો હતો. જે અર્થતંત્રની સંતુલિત વૃદ્ધિનો સૂચક છે.

૨૦૦૭-૦૮ ના વર્ષ દરમિયાન અર્થતંત્રમાં થયેલ વધુ વિકાસનું કારણ કૃષિ, ઉત્પાદન, વીજળી, બાંધકામ, વેપાર અને સંચાર ક્ષેત્રને ગણાવી શકાય. જેમણે પાછળના વર્ષની તુલનામાં ૨૦૦૮-૦૯ના વર્ષ દરમિયાન ૧૦ થી ૨૫ ટકા જેટલો વિકાસમાં ફાળો આપ્યો છે.

કોષ્ટક ૪.૨ રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનના સદરવાર ફાળો દર્શાવે છે.

કોષ્ટક - ૪.૧
રાજ્યનું એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન

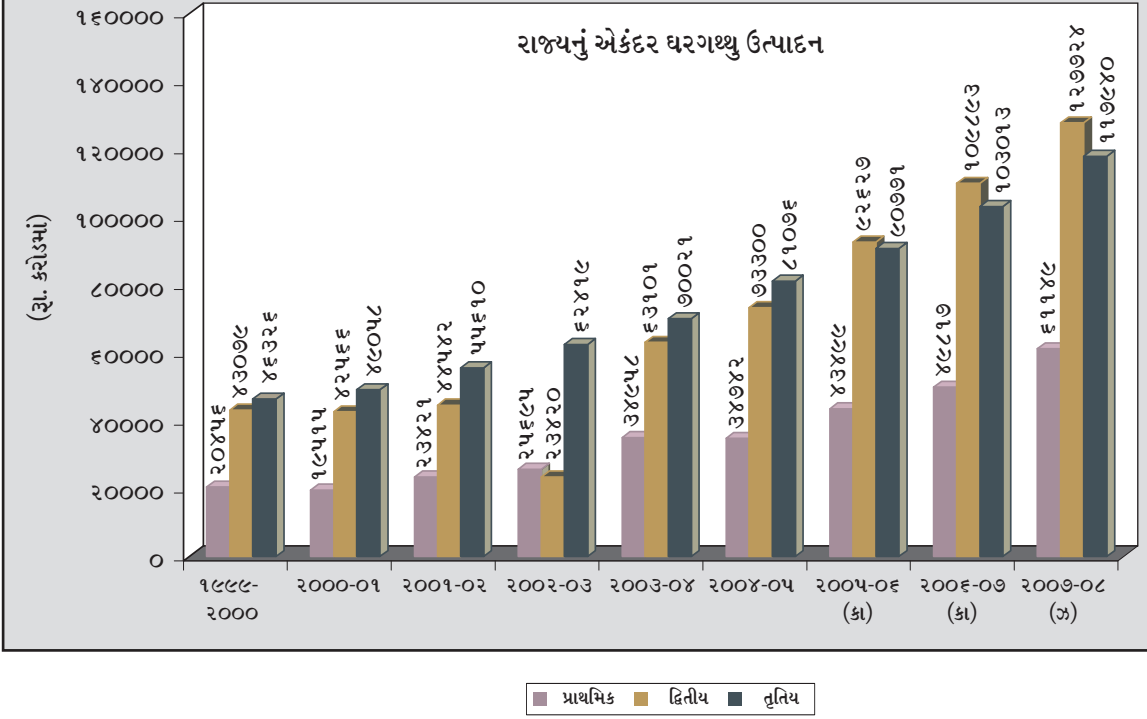
(રૂ. કરોડમાં)

ક્રમ	વર્ષ	ચાલુ ભાવે	સ્થિર ભાવે	આગળના વર્ષ પર વૃદ્ધિની ટકાવારી	
				ચાલુ ભાવે	સ્થિર ભાવે
૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧	૧૯૯૯-૦૦	૧૦૯૮૬૧	૧૦૯૮૬૧	-	-
૨	૨૦૦૦-૦૧	૧૧૧૧૩૯	૧૦૪૪૮૪	૧.૧૬	-૪.૮૯
૩	૨૦૦૧-૦૨	૧૨૩૫૭૩	૧૧૩૨૭૭	૧૧.૧૯	૮.૪૧
૪	૨૦૦૨-૦૩	૧૪૧૫૩૪	૧૨૨૫૦૦	૧૪.૫૩	૮.૧૪
૫	૨૦૦૩-૦૪	૧૬૮૦૮૦	૧૪૦૫૯૮	૧૮.૭૬	૧૪.૭૭
૬	૨૦૦૪-૦૫	૧૮૯૧૧૮	૧૫૩૦૭૯	૧૨.૫૨	૮.૮૮
૭	૨૦૦૫-૦૬ (કા)	૨૨૬૮૯૭	૧૭૩૬૫૪	૧૯.૯૮	૧૩.૪૪
૮	૨૦૦૬-૦૭ (કા)	૨૬૨૭૨૩	૧૮૮૪૩૬	૧૫.૭૯	૯.૦૯
૯	૨૦૦૭-૦૮ (ઝ)	૩૦૬૮૧૩	૨૧૩૬૭૪	૧૬.૭૮	૧૨.૭૯
૧૦	૨૦૦૮-૦૯ (અ)	૩૬૧૮૪૬	૨૨૯૩૪૮	૧૭.૯૪	૭.૩૩

કા - કામચલાઉ ઝ - ઝડપી અંદાજો અ - અગ્રીમ અંદાજો આધાર વર્ષ ૧૯૯૯-૨૦૦૦

સ્ત્રોત : અર્થશાસ્ત્ર અને આંકડાશાસ્ત્ર નિયામકશ્રીની કચેરી, ગાંધીનગર.

આકૃતિ ૪.૧
રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનનું સદરવાર અવલોકન

સ્ત્રોત : અર્થશાસ્ત્ર અને આંકડાશાસ્ત્ર નિયામકશ્રીની કચેરી, ગાંધીનગર.

કોષ્ટક - ૪.૨
મુખ્ય સદરવાર રાજ્યનું એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન સદરવાર ફાળો

(ટકા)

ક્રમ નં.	સદર	ચાલુ ભાવે ૧૯૯૯-૦૦	ચાલુ ભાવે				સ્થિર ભાવે			
			૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧	પ્રાથમિક	૧૮.૬૨	૧૮.૩૭	૧૯.૧૭	૧૮.૯૬	૧૯.૯૩	૧૮.૩૩	૧૯.૫૪	૧૭.૫૨	૧૭.૯૩
૧.૧	કૃષિ	૧૪.૫૪	૧૪.૬૫	૧૫.૭૪	૧૫.૯૦	૧૭.૦૨	૧૬.૨૪	૧૭.૫૧	૧૫.૬૬	૧૬.૨૦
૨	દ્વિતીય	૩૯.૨૧	૩૮.૭૬	૪૦.૮૨	૪૧.૮૩	૪૧.૬૩	૩૭.૯૮	૩૮.૪૧	૩૯.૩૦	૩૮.૬૯
૨.૧	ઉત્પાદકીય	૩૦.૭૫	૨૯.૫૯	૩૧.૩૯	૩૨.૦૮	૩૨.૨૮	૨૯.૨૬	૨૯.૫૬	૩૦.૨૬	૨૯.૯૮
૩	તૃતીય	૪૨.૧૭	૪૨.૮૭	૪૦.૦૧	૩૯.૨૧	૩૮.૪૪	૪૩.૬૯	૪૨.૦૫	૪૩.૧૭	૪૩.૩૮
૪	કુલ જાહેસડીપી	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦

સ્ત્રોત : અર્થશાસ્ત્ર અને આંકડાશાસ્ત્ર નિયામકશ્રીની કચેરી, ગાંધીનગર.

ખ. રાજ્ય સરકારની નાણાં વ્યવસ્થાનું વિહંગાવલોકન

મુખ્ય રાજવિત્તિય સૂચકો

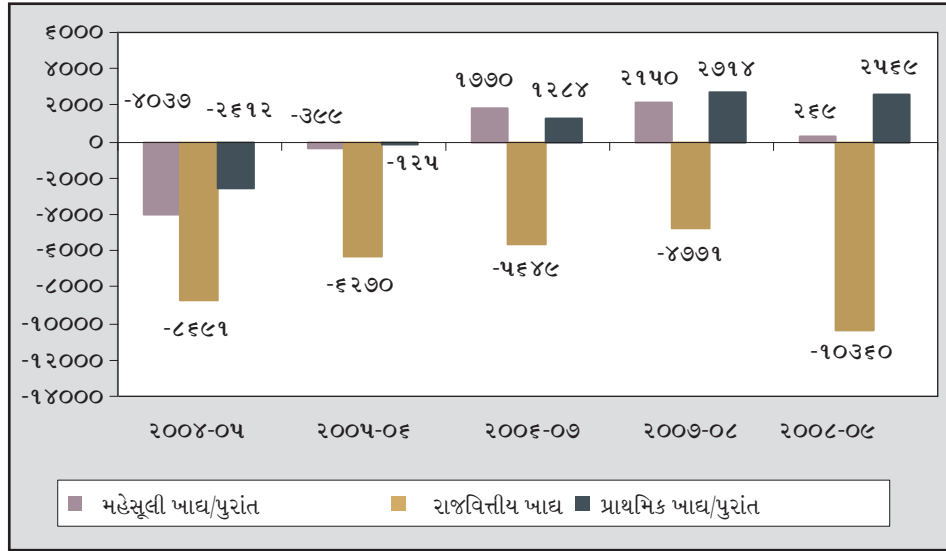
મહેસૂલી ખાદ્ય, પ્રાથમિક ખાદ્ય અને રાજવિત્તિય ખાદ્યમાંનું વલણ નીચે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ૨૦૦૬-૦૭ થી રાજ્ય સતત પણે મહેસૂલી અને પ્રાથમિક પુરાંતની આવક ઉભી કરી રહ્યું છે. ૨૦૦૬-૦૭માં રૂ. ૧૭૭૦ કરોડની મહેસૂલી પુરાંતની સરખામણીમાં ૨૦૦૭-૦૮ માં રૂ. ૨૧૫૦ કરોડની મહેસૂલી પુરાંત હતી. ૨૦૦૮-૦૯ માં મહેસૂલી પુરાંતના સુધારેલા અંદાજ રૂ. ૨૬૯ કરોડ છે. ૨૦૦૭-૦૮ માં પ્રાથમિક પુરાંત રૂ. ૨૭૧૪ કરોડ હતી. જ્યારે ૨૦૦૮-૦૯માં પ્રાથમિક પુરાંત માટેના સુધારેલાં અંદાજ રૂ. ૨૫૬૯ કરોડ છે.

આવક

૪.૩ રાજ્યનો રાજવિત્તિય પાયો આર્થિક વિકાસની તેની કક્ષા સાથે સંબંધિત છે. મધ્યમ મુદતમાં રાજ્યનો રાજવિત્તિય પાયો સુધારવાનો છે જેથી સરકાર વિકાસલક્ષી ખર્ચમાં વધારો કરી શકે. જાહેર મૂડી રોકાણથી અર્થતંત્રની ઉત્પાદન ક્ષમતામાં વધારો થશે. અને આમ રાજ્યની મહેસૂલી નિર્માણ ક્ષમતામાં વધારો થશે.

૪.૪ રાજ્ય સરકારના એકત્રિત નીધિ અને જાહેર હિસાબની સિલક મળીને સરકારની કુલ આવક બને છે.

આકૃતિ ૪.૨ મહેસૂલી, રાજવિત્તિય અને પ્રાથમિક ખાદ્યનું વલણ

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના નાણાંકીય હિસાબો

૨૦૦૬-૦૭ માં રૂ. ૫૬૪૯ કરોડની રાજવિત્તિય ખાદ્ય સામે ૨૦૦૭-૦૮માં તે રૂ. ૪૭૭૧ કરોડ હતી. વૈશ્વિક નાણાકીય કટોકટીનાં કારણે મહેસૂલી આવક ઓછી થવાથી અને ખર્ચમાં વધારો થવા છતાં રાજ્ય ૨૦૦૮-૦૯ માટેની તેની રૂ. ૧૦,૩૬૦ કરોડ (સુધારેલાં અંદાજ)ની રાજવિત્તિય ખાદ્યને સફળતાપૂર્વક મર્યાદિત રાખી શક્યું છે જે રાજ્યના ધરગથ્યું ઉત્પાદનના ૨.૮૬ ટકા છે.

મહેસૂલી આવક, જાહેર દેવું અને લોનની વસુલાતનો રાજ્યના એકત્રિત નિધીમાં સમાવેશ થાય છે. કોષ્ટક ૪.૩ રાજ્ય સરકારની કુલ આવકો દર્શાવે છે.

૪.૫ છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં રાજ્યની મહેસૂલી આવકમાં વાર્ષિક ૧૮.૩ ટકાના દરે વૃદ્ધિ થઈ છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ માં એકંદર મહેસૂલી આવક રૂ. ૩૫,૬૯૦ કરોડ છે. જે ગત વર્ષ ઉપર ૧૫.૧૨ ટકાનો વૃદ્ધિ દર દર્શાવે

કોષ્ટક ૪.૩
રાજ્ય સરકારની કુલ મહેસૂલ પ્રાપ્તિ

(રૂ. કરોડ)

વર્ષ	મહેસૂલ પ્રાપ્તિ	જાહેર દેવું	લોનની વસુલાત	એકત્રિત નીધિ ૨+૩+૪	ચોખ્ખો જાહેર હિસાબ	કુલ ૫+૬
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૨૦૦૪-૦૫	૨૦૨૬૫	૧૬૪૦૧	૧૮૬	૩૬૮૫૨	૧૧૫૭	૩૮૦૦૯
૨૦૦૫-૦૬	૨૫૦૬૭	૧૦૬૭૧	૧૭૮૩	૩૭૫૨૧	-૩૧૦૮	૩૪૪૧૩
૨૦૦૬-૦૭	૩૧૦૦૨	૬૯૫૧	૭૮૮	૩૮૭૫૧	૨૦	૩૮૭૭૧
૨૦૦૭-૦૮	૩૫૬૯૦	૮૬૧૧	૨૧૪	૪૪૫૧૫	-૧૭૮૪	૪૨૭૩૧
૨૦૦૮-૦૯ ()	૩૯૬૮૪	૧૦૩૦૫	૨૫૦	૫૦૨૩૯	-	૫૦૨૩૯

છે. આમ છતાં, મંદિના ભારણના કારણે નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ માં મહેસૂલી આવકમાં વૃદ્ધિદર નીચો ગયો છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ માં મહેસૂલી આવક માટેના સુધારેલા અંદાજ રૂ. ૩૯,૬૮૪ કરોડ છે જે ગત વર્ષ કરતાં ૧૧.૯૮ ટકા વધારે છે.

૪.૬ રાજ્યોની મહેસૂલી પ્રાપ્તિમાં તેની પોતાની મહેસૂલી પ્રાપ્તિ અને કેન્દ્રીય આવકનો સમાવેશ થાય છે. નાણાપંચની સુચનાનુસાર કેન્દ્રીય વેરાની સુપ્રદગી (devolution) કરવામાં આવે છે. બારમા નાણાં પંચ દ્વારા અગીયારમા નાણા પંચની સરખામણીમાં, કેન્દ્રીય કરવેરાની સુપ્રદગીમાં ૨.૮૨૧ ટકાની સામે ૩.૫૬૯ ટકા અને વહેંચણીપાત્ર સેવા વેરાની બાબતમાં ૨.૮૫૮ ટકાની સામે ૩.૬૧૬ ટકાના દરે રકમ ફાળવેલ છે. ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા કેન્દ્રીય કરવેરાની આવકોમાં મહત્વપૂર્ણ

ફાળો આપવામાં આવતો હોવાં છતાં, રાજ્યને કેન્દ્રીય કરવેરાની અને સહાયક અનુદાનોના ફાળાની સુપ્રદગી કોઈપણ પ્રકારે સપ્રમાણ નથી, જે રાજ્યને મળનારા સ્ત્રોતોને અવરોધે છે. કોષ્ટક ૪.૪ મહેસૂલી આવકના ઘટકો દર્શાવે છે.

૨૦૦૮-૦૯માં રાજ્યનો, કુલ મહેસૂલી આવકમાં પોતાની કર આવકનો ફાળો ૨૦૦૭-૦૮ માં હતો એ મુજબ જ લગભગ ૬૧ ટકાના સ્તરે રહ્યો છે, જ્યારે કે રાજ્યની પોતાની મહેસૂલી આવકો ૭૨ ટકા ની આજુબાજુ રહી છે.

૪.૭ રાજ્ય સરકારની કર આવક

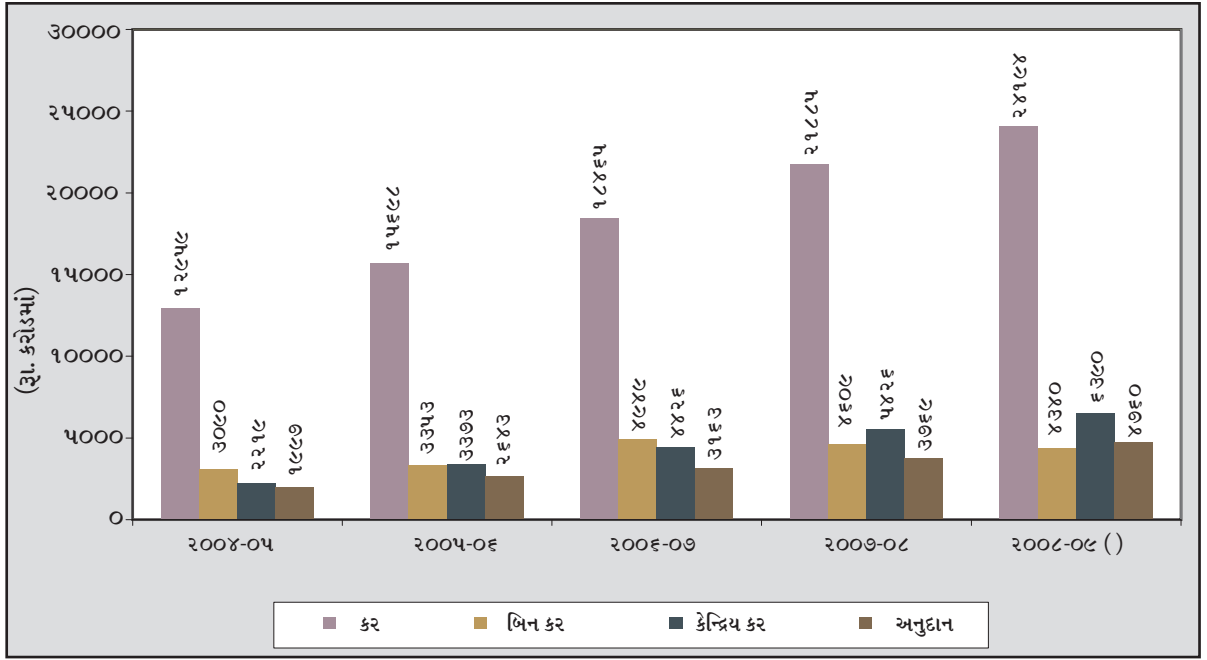
રાજ્યની પોતાની કરવેરા આવકો સતત વધી રહી છે. વર્ષ

કોષ્ટક ૪.૪
મહેસૂલી આવકના ઘટકો

(રૂ. કરોડ)

વર્ષ	રાજ્યની પોતાની મહેસૂલી આવક				કેન્દ્રીય કરમાં હિસ્સો				રાજ્યની પોતાની મહેસૂલી આવકનું કુલ મહેસૂલી આવકમાં પ્રમાણ
	કર	વાર્ષિક વૃદ્ધિ (%)	બીન કર	વાર્ષિક વૃદ્ધિ (%)	કેન્દ્રીય કર	વાર્ષિક વૃદ્ધિ (%)	અનુદાન	વાર્ષિક વૃદ્ધિ (%)	
૨૦૦૪-૦૫	૧૨૯૫૯	-	૩૦૯૦		૨૨૧૯		૧૯૯૭		૭૯
૨૦૦૫-૦૬	૧૫૬૯૮	૨૧.૧૪	૩૩૫૩	૮.૫૧	૩૩૭૩	૫૨.૦૧	૨૬૪૩	૩૨.૩૫	૭૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૪૬૫	૧૮.૩૭	૪૯૪૯	૨૬.૫૬	૪૪૨૬	૪૧.૨૩	૩૧૩૬	૨૫.૮૫	૭૫
૨૦૦૭-૦૮	૨૧૮૮૫	૧૮.૦૯	૪૬૦૯	૧૪.૨૬	૫૪૨૬	૩૪.૭૨	૩૭૬૯	૨૩.૫૮	૭૪
૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)	૨૪૧૯૪	૧૬.૮૯	૪૩૪૦	૮.૮૬	૬૩૯૦	૩૦.૨૭	૪૭૬૦	૨૪.૨૫	૭૨

આકૃતિ ૪.૩ : મહેસૂલી આવકના ઘટકો

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના નાણાકીય હિસાબો

૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૮-૦૯ ના સમયગાળા દરમિયાન રાજ્યનું કુલ ઘરગથ્થું ઉત્પાદન ૧૭.૬૧ ટકાના વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર (CAGR) સાથે વધ્યું હોવાનું જણાયું હતું, જ્યારે આ સમયગાળા દરમિયાન કરવેરા આવક ૧૬.૮૮ ટકાના વાર્ષિક વૃદ્ધિ દરે વધી હતી. નીચેના કોષ્ટક ૪.૫માં દર્શાવ્યા મુજબ રાજ્યની વેરા આવકના દરમાં ભારે વધારો થતો રહ્યો છે.

૪.૮ રાજ્યની પોતાની વેરાની આવકમાં વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)માં મૂલ્યવર્ધિત વેરાનો હિસ્સો કુલ કર આવકના ૭૧.૦૭ ટકા જેટલા સૌથી વધુ રહ્યો છે. વેચાણવેરો, હવે મૂલ્યવર્ધિત વેરો (વેટ) ૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.) સુધી ૧૮.૮૧ ટકાના વાર્ષિક વૃદ્ધિ દરે સતત વધતો રહ્યો છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.) ના

કોષ્ટક ૪.૩ : રાજ્યની કર આવકમાં વૃદ્ધિ

(₹. કરોડ)

પોતાનું કર મહેસૂલ	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)	વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર (%)
વ્યવસાય વેરો	૧૩૨	૧૧૮	૧૩૧	૧૫૦	૧૭૫	૭.૩૦
જમીન મહેસૂલ	૨૩૫	૩૮૦	૪૮૮	૬૮૩	૬૮૮	૩૦.૮૫
સ્ટેમ્પ અને નોંધણી	૮૬૩	૧૧૫૩	૧૪૨૫	૨૦૧૮	૧૭૮૬	૧૬.૮૬
રાજ્ય આબકારી	૪૭	૪૮	૪૨	૪૭	૫૦	૧.૫૬
વેચાણવેરો / મૂલ્ય વર્ધિત વેરો (વેટ)	૮૩૦૮	૧૦૫૬૨	૧૨૮૧૭	૧૫૧૦૫	૧૭૧૨૩	૧૮.૮૧
મોટર વાહન વેરો	૧૦૬૧	૧૧૫૪	૧૧૮૧	૧૩૧૦	૧૪૧૨	૭.૪૧
સામાન અને ઉત્પાદનોના પરના વેરા	૧૬૦	૧૫૭	૬	૧૫૨	૨૬૨	૧૩.૧૨
વિદ્યુત શુલ્ક	૧૮૨૮	૧૮૦૦	૨૦૮૮	૨૦૪૭	૨૩૧૭	૬.૦૮
મનોરંજન વેરો	૫૧	૪૪	૨૮	૨૮	૩૮	-૬.૪૮
સ્થાયી સંપત્તિ પર વેરો	૦	૦	૦	૧૧૧	૧૦૦	-૨.૫૮
અન્ય વેરા	૧૭૨	૧૮૧	૨૩૮	૨૩૩	૨૩૧	૭.૬૫
કુલ કર આવકો	૧૨૮૫૮	૧૫૬૮૮	૧૮૪૬૫	૨૧૮૮૫	૨૪૧૮૪	૧૬.૮૮

સમયગાળા દરમ્યાન જમીન મહેસુલમાં વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર ૩૦.૮૫ ટકા થયો છે. ૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.) દરમિયાન સ્ટેમ્પ અને નોંધણી તેમજ મોટર વાહન વેરામાંથી પણ સારી એવી આવક થઈ છે.

૪.૯ ૨૦૦૦-૨૦૦૧ ના વર્ષથી રાજ્ય સરકારે વિવિધ વેરાની બાબતમાં સંખ્યાબંધ આયોજનબદ્ધ પગલાં હાથ ધર્યાં છે. જેને પરિણામે કર વસુલાતની વધુ સારી અમલવારી થઈ છે.

૪.૧૦ રાજ્યની બિન-કર આવકો

રાજ્યની બિન-કર આવક વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ માં રૂા. ૩૦૯૧ કરોડથી વધીને વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ માં રૂા. ૪૬૦૯ કરોડ થઈ હતી જ્યારે આ આવકો વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ ના સુધારેલા અંદાજો સુધી થોડીક ઘટીને રૂા. ૪૩૪૦ કરોડ જેટલી થવા અંદાજ છે. બિન-કર આવકમાં આ ઘટાડો મુખ્યત્વે કુડ ઓઈલ, કુદરતી ગેસ અને લીગનાઈટના ગેરવ્યાજબી રોયલ્ટી દરના કારણે થવા પામ્યો છે. નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ માં ઓએનજીસી દ્વારા કુડ

રાજ્યની બિન-કર આવકના ઘટકો દર્શાવે છે.

ખર્ચ

૪.૧૧ સરકારી ખર્ચ એ એક એવું સાધન છે જેના મારફત સરકાર રાજ્યના વિકાસ માટેની સામાજિક અને ભૌતિક માળખાકીય સેવાઓ પૂરી પાડે છે. આમ, અર્થતંત્રની વૃદ્ધિના વેગને ગતિશીલ બનાવવામાં સરકારી ખર્ચની અસરકારકતાનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે સરકારી ખર્ચનું કદ, ઘટકો અને ઉત્પાદકતા મહત્વની પારમિતિઓ છે. સરકારી ખર્ચનું પાયાનું વર્ગીકરણ આયોજન અને આયોજન બહાર છે.

૪.૧૨ આયોજન ખર્ચમાં ૨૦૦૪-૨૦૦૫થી ૨૦૦૮-૨૦૦૯ (સુ.અં.)ના સમયગાળા દરમિયાન ૨૬.૬૦%નો વધારો થયેલ છે જ્યારે આજ સમયગાળા દરમ્યાન આયોજન બહારના ખર્ચમાં વાર્ષિક ફક્ત ૧.૩૧%નો વધારો થયો છે. જે રાજ્યના સરકારી ખર્ચનો વિકાસલક્ષી ઝોક દર્શાવે છે. કોષ્ટક ૪.૭માં દર્શાવ્યા મુજબ

કોષ્ટક ૪.૬ : રાજ્યની બિન કર આવકના ઘટકો

(રૂા. કરોડ)

બિન કર આવક	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)
વિત્તિય સેવાઓ સહિતની વ્યાજની આવક	૫૦૬	૨૭૧	૬૩૮	૩૭૭	૩૭૮
સામાન્ય સેવાઓ	૪૦૭	૪૦૬	૧૧૭૬	૮૦૦	૭૫૫
સામાજિક સેવાઓ	૧૮૨	૨૩૫	૩૨૩	૩૮૨	૪૨૨
આર્થિક સેવાઓ	૧૯૯૬	૨૪૪૧	૨૮૧૨	૩૦૫૦	૨૭૮૫
બિન કર આવક	૩૦૯૧	૩૩૫૩	૪૯૪૯	૪૬૦૯	૪૩૪૦

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના નાણાંકીય હિસાબો

ઓઈલની રોયલ્ટીની ગણતરીમાં ફેરફાર થવાની રાજ્યની બિન-કર આવકમાં મહત્વપૂર્ણ ઘટાડો થયો છે. કુડ ઓઈલ પર ઓછી કિંમતે રોયલ્ટી ગણી ટૂંકા ગાળાની ચૂકવણીઓ થવાથી નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ના પ્રથમ ત્રણ ત્રિમાસિક સમયગાળા દરમિયાન રાજ્ય સરકારને થયેલી મહેસૂલી ખોટ રૂા. ૧૫૩૧.૫૬ કરોડ અંદાજવામાં આવી છે. કોષ્ટક ૪.૬

૪.૧૩ સરકારી ખર્ચનું વધુ યોગ્ય વર્ગીકરણ એ મહેસૂલી અને મૂડી ખર્ચ છે. મૂડી ખર્ચનું સ્તર સરકારી રોકાણનું સ્તર દર્શાવે છે, જે ફક્ત સરકારી અસ્ક્યામતો જ ઊભી નથી કરતું, પરંતુ ખાનગી રોકાણોને પણ ગતિશીલ બનાવે છે. મહેસૂલી ખર્ચમાં ઘટાડો કરવો અને મૂડી ખર્ચમાં વધારો કરવો મહત્વનો છે.

૪.૧૪ મહેસૂલી ખર્ચ એ એક એવું ક્ષેત્ર છે કે જ્યાં રાજ્ય સરકાર તેની વૃદ્ધિમાં કાપ મૂકવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે જેથી સ્ત્રોતનો ઉપયોગ વિકાસલક્ષી હેતુ માટે ઈષ્ટતમરીતે કરી શકાય. ૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં) દરમિયાન મહેસૂલી ખર્ચમાં વાર્ષિક ૧૨.૮૫%નો વધારો થયો છે જ્યારે એ જ સમયગાળા દરમિયાન મહેસૂલી આવકમાં વાર્ષિક ૧૮.૨૯%નો વધારો નોંધાયો છે. કોષ્ટક ૪.૮ મહેસૂલી ખર્ચ દર્શાવે છે.

રાજ્ય સરકારે ઉંચી કિંમતના કરજની પૂર્વ ચૂકવણી, સરકારી મહેકમનું કદ યોગ્ય રાખવું, ઈ-ટેન્ડર અપનાવવા, ખર્ચને અગ્રીમતા આપવી, કામકાજના ક્ષેત્રોનું કોમ્પ્યુટીકરણ

કરવું, સરકારી કચેરીઓમાં ઊર્જાની બચત કરતા સાધનોના વપરાશ, સી.એન.જી. વાહનોના વપરાશ અને કેટલાક કરકસરના પગલાંઓ ભરીને બિનવિકાસલક્ષી ખર્ચને નીચું લાવવા સતત પ્રયત્નો કર્યા છે.

રાજ્ય સરકારે ઈન્ટીગ્રેટેડ ફાઈનાન્સીયલ મેનેજમેન્ટ સીસ્ટમ (આઈ.એફ.એમ.એસ) પર કામ કરેલ છે. જે પૂર્ણ થવામાં છે, જે તમામ તિજોરીઓ અને હિસાબી એકમોને નાણા વિભાગ સાથે જોડશે જેનાથી રાજ્યના સાધનોનો વધુ સારી રીતે વપરાશ થશે અને તેના પર દેખરેખ-નિયંત્રણ રાખી શકાશે. આવા પગલાઓથી બિનવિકાસ ખર્ચ ઘટવા સાથે વધુ સારા પરિણામો પણ મળ્યા છે. કોષ્ટક ૪.૯ મહેસૂલી ખર્ચના ઘટકો

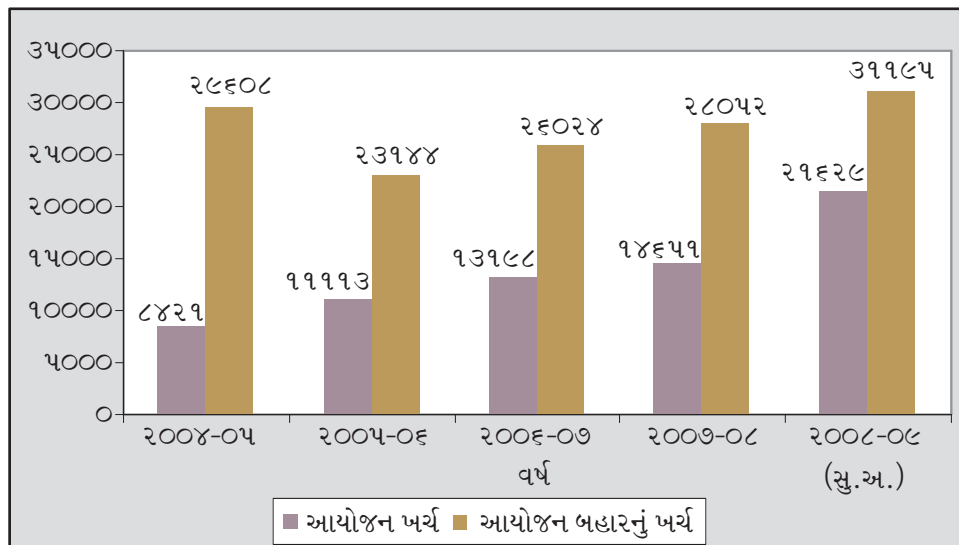
કોષ્ટક ૪.૭
આયોજન અને આયોજન બહારનું ખર્ચ

(રૂ. કરોડ)

વર્ષ	આયોજન	વાર્ષિક વૃદ્ધિ	આયોજન બહાર	વાર્ષિક વૃદ્ધિ (%)	એન. બી. આર.	એન.બી.આર સહિતનું કુલ ખર્ચ	કુલ ખર્ચના આયોજનના ટકા
૨૦૦૪-૦૫	૮૪૨૧	-	૨૯૬૦૮	-	૧૦૬૯	૩૯૦૯૮	૨૧.૫૪
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૧૧૩	૩૧.૯૭	૨૩૧૪૪	-૨૧.૮૩	૧૦૨૯	૩૫૨૮૬	૩૧.૪૯
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૧૯૮	૨૫.૧૯	૨૬૦૨૪	-૬.૨૫	૧૫૫૧	૪૦૭૭૩	૩૨.૩૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૪૬૫૧	૨૦.૨૭	૨૮૦૫૨	-૧.૭૮	૧૧૦૦	૪૩૮૦૩	૩૩.૪૫
૨૦૦૮-૦૯(સઅં)	૨૧૬૨૯	૨૬.૬૦	૩૧૧૯૫	૧.૩૧	૧૦૨૦	૫૩૮૪૪	૪૦.૧૭

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના નાણાકીય હિસાબો

આકૃતિ ૪.૪ : આયોજન અને આયોજન બહાર ખર્ચ

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના વૈત્તીય હિસાબો

કોષ્ટક ૪.૮ : મહેસૂલી ખર્ચ

વર્ષ	મહેસૂલી ખર્ચ (રૂ. કરોડમાં)	વાર્ષિક વૃદ્ધિ (%)
૨૦૦૪-૦૫	૨૪૩૦૨	
૨૦૦૫-૦૬	૨૫૪૬૫	૪.૭૯
૨૦૦૬-૦૭	૨૯૨૩૨	૯.૬૮
૨૦૦૭-૦૮	૩૩૫૪૦	૧૧.૩૪
૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં)	૩૯૪૧૫	૧૨.૮૫

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના નાણા હિસાબો

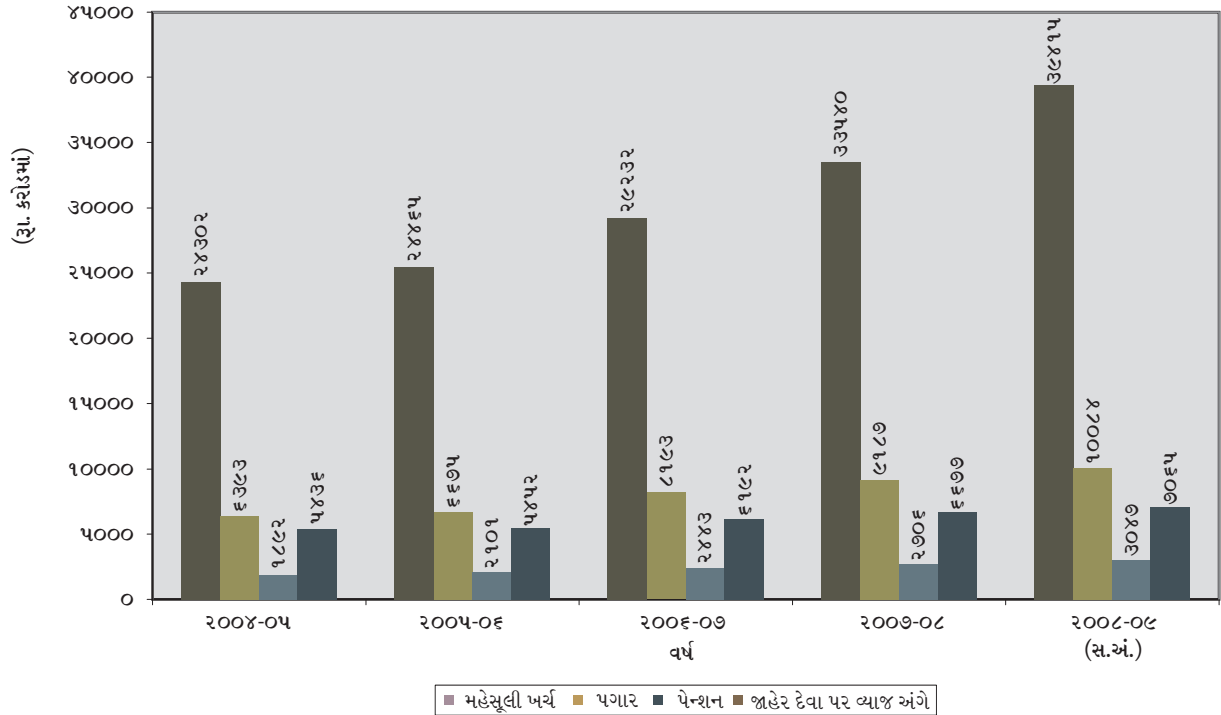
કોષ્ટક ૪.૯ : મહેસૂલી ખર્ચના ઘટકો

(રૂ. કરોડ)

વિગત	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯	વાર્ષિક વૃદ્ધિ %
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
મહેસૂલી ખર્ચ	૨૪૩૦૨	૨૫૪૬૫	૨૯૨૩૨	૩૩૫૪૦	૩૯૪૧૫	૧૨.૮૫
પગાર	૬૩૯૩	૬૬૭૫	૮૧૯૩	૯૧૮૭	૧૦૦૮૪	૧૨.૦૭
પેન્શન	૧૮૯૨	૨૧૦૧	૨૪૪૩	૨૭૦૬	૩૦૪૭	૧૨.૬૫
જાહેર દેવા પર વ્યાજ અંગે	૫૪૩૬	૫૪૫૨	૬૧૯૨	૬૬૭૭	૭૦૬૫	૬.૭૭

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના નાણા હિસાબો

આકૃતિ ૪.૫ : મહેસૂલી ખર્ચના ઘટકો

૪.૧૫ પગારખર્ચ

રાજ્ય સરકારનું પગાર ખર્ચ ૨૦૦૭-૦૮માં રૂ. ૮૧૮૭ કરોડની સરખામણીએ ૨૦૦૮-૦૯માં રૂ. ૧૦૦૮૪ કરોડ જેટલું વધ્યું હતું. રાજ્ય માટેના પગાર ખર્ચની વાર્ષિક વૃદ્ધિ છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં ૧૨.૦૭% છે અને તે જ સમયગાળા દરમિયાન મહેસૂલી ખર્ચ માટેની ૧૨.૮૫%ની વાર્ષિક વૃદ્ધિ

જાહેર દેવું :

૪.૧૭ વધી રહેલા જાહેર દેવાથી ફક્ત સાતત્યનો જ નહિ પરંતુ આંતરપેઢીય ઔચિત્યનો પ્રશ્ન પણ ઊભો થાય છે. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૦૮ના રોજ રાજ્યનું દેવું અંદાજે કુલ રૂ.૮૭૦૮૫ (સુ.અં.) કરોડ થાય છે. જે એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનના ૨૪.૦૭ ટકા થાય છે. દેવા / એકંદર ઘરગથ્થુ

કોષ્ટક ૪.૧૦ છઠ્ઠા પગાર પંચની અસર

વર્ષ	તમામ કર્મચારીઓ		પેન્શનર્સ		સરવાળો		વધારો
	પૂર્વ-સુધારેલ	સુધારેલ	પૂર્વ-સુધારેલ	સુધારેલ	પૂર્વ સુધારેલ	સુધારેલ	
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૮૩	૧૦૫૦૫	૨૪૪૩	૩૦૦૨	૧૦૬૩૬	૧૩૫૦૭	૨૮૭૧
૨૦૦૭-૦૮	૮૧૮૭	૧૨૭૪૮	૨૭૦૬	૩૩૦૪	૧૧૮૯૩	૧૬૦૫૨	૪૧૫૯
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૦૮૪	૧૩૪૭૫	૩૦૪૭	૩૬૪૨	૧૩૧૩૨	૧૭૧૧૮	૩૮૮૬
૨૦૦૯-૧૦	૧૦૮૮૪	૧૪૬૦૪	૩૩૮૧	૩૮૮૫	૧૪૨૭૫	૧૮૫૮૯	૪૩૧૪
૨૦૧૦-૧૧	૧૧૭૪૯	૧૫૭૯૧	૩૭૩૧	૪૬૦૩	૧૫૪૮૧	૨૦૩૮૪	૪૮૧૩
૨૦૧૧-૧૨	૧૨૬૫૧	૧૭૦૩૮	૪૧૨૭	૪૮૦૨	૧૬૭૭૮	૨૧૮૪૦	૫૦૬૨
૨૦૧૨-૧૩	૧૩૬૦૩	૧૮૩૪૯	૪૬૩૧	૫૩૩૭	૧૮૨૩૩	૨૩૬૮૬	૫૪૫૩
૨૦૧૩-૧૪	૧૪૬૦૬	૧૯૭૨૫	૫૧૦૧	૫૮૨૨	૧૯૭૦૭	૨૫૫૪૭	૫૮૪૦
૨૦૧૪-૧૫	૧૫૬૬૩	૨૧૧૭૧	૫૫૮૦	૬૨૮૮	૨૧૨૪૩	૨૭૪૭૦	૬૨૨૭

૪.૧૬ સહાયકીઓ :

કોષ્ટક ૪.૧૧ : સહાયકીઓ

(રૂ. કરોડ)

વિગતો	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯ (અંદાજ)
સહાયકીઓ તે પૈકી	૩૩૩૬	૨૭૬૧	૩૧૫૧	૩૪૨૨	૩૮૫૫
ઊર્જા	૨૦૫૬	૨૦૫૩	૧૮૭૩	૧૭૮૧	૧૯૧૮
પરિવહન	૩૧૦	૩૫૬	૩૫૬	૩૬૨	૨૦૦
કૃષિ અને સહકાર	૨૩૮	૧૮૩	૧૮૫	૪૦૮	૪૧૦
અન્ન અને નાગરિક પુરવઠો	૧૯૩	૧૩૮	૧૩૦	૧૪૧	૧૬૩

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

કરતાં નીચું છે. જો કે રાજ્યમાં છઠ્ઠા પગારપંચની ભલામણોના અમલને કારણે પગાર ખર્ચ સારા એવા પ્રમાણમાં વધશે. એવો અંદાજ છે. ૨૦૦૬-૧૫ના સમયગાળા દરમિયાન રાજ્ય નાણા વ્યવસ્થા પર રૂ. ૪૨,૮૨૬ કરોડનો પગાર વધારાને કારણે નાણાકીય બોજ પડશે. કોષ્ટક ૪.૧૦ છઠ્ઠા પગારપંચની રાજ્યની નાણા વ્યવસ્થા પર અસર દર્શાવે છે.

ઉત્પાદનમાં સુધારાનું પ્રમાણ આકૃતિ-૪.૬માં દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

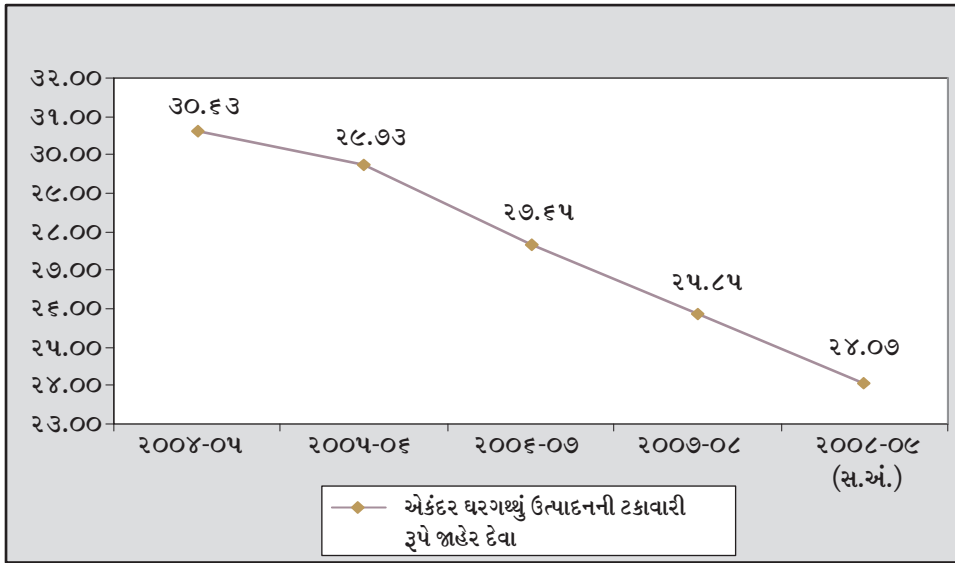
દેવાના ઘટકમાં ફેરફાર થયાં છે જેમાં, કેન્દ્ર સરકારની લોનનું પ્રમાણ ૨૦૦૪-૦૫ના નાણાકીય વર્ષના અંતે ૧૯.૭૪ ટકા હતું તે ઘટીને ૨૦૦૮-૦૯ના નાણાકીય વર્ષના અંતે ૧૧.૯૧ ટકા થયું છે. રાજ્યના દેવા પોર્ટફોલિયો (કોષ્ટક ૪.૧૨) પરથી

જોવા મળે છે કે રૂ. ૮૭,૦૮૫ કરોડના કુલ જાહેર દેવામાં એનએસએસએફ લોનનો મોટો હિસ્સો છે જે કુલ જાહેર દેવાના ૫૦.૮૮ ટકા છે. આ લોનો ૯.૫ સરેરાશ વ્યાજ દરની છે જે બજાર લોનના સરેરાશ ખર્ચથી ૨૦૦ બેઝીઝ પોઈન્ટ વધુ છે. એનએસએસએફ લોન પર નાંખવામાં આવેલા દર બજાર દર સાથે સમરૂપતા ધરાવતા નથી અને રાજ્યના નાણાનો મોટા પ્રમાણમાં વ્યય કરતાં હોવાનું પુરવાર કરે છે. વ્યાજના દર નીચા હોય તેવા સમયગાળા દરમિયાન રાજ્યની એનએસએસએફ લોન વધી હતી કારણ કે નાની બચતની યોજનાઓ વધુ ધ્યાનાકર્ષક હતી. ઘટતા જતા વ્યાજ દરની હાલની

પરિસ્થિતિમાં એનએસએસએફ લોન કંપેરેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ કરતાં તેના ઉચ્ચ વ્યાજને કારણે ફરીથી મહત્વપૂર્ણ રીતે વધવાની શક્યતા છે. આ લોનો રાજ્ય માટે અનૈચ્છિક દેવું હોવાથી પોર્ટફોલિયામાં આ લોનો વધવાથી રાજ્યના દેવાના સાતત્ય પર વિપરીત અસર કરે છે.

૪.૧૮ નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ દરમિયાન, સરદાર સરોવર નર્મદા નિગમ લિમિટેડે ૧૯૯૩માં રૂ. ૨૫૬.૯૦ કરોડ ઉભા કરવા માટે ઈસ્યુ કરાયેલ અને ૨૦૧૪માં પુનઃ ચૂકવણી કરવાના થતા તેના ડીપ-ડિસ્કાઉન્ટ બોન્ડની પૂર્વ ચૂકવણી, કરી હતી. આ બોન્ડ પરનું વ્યાજ ૧૮.૯૨ ટકા હતું જે રાજ્ય કરજ માટેના પ્રવર્તમાન ચાલુ વ્યાજ કરતાં ઘણું વધુ

આકૃતિ ૪.૬ : એકંદર ઘરગથ્થું ઉત્પાદનની ટકાવારી રૂપે જાહેર દેવા

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

કોષ્ટક ૪.૧૨ જાહેર દેવાના ઘટકો

(રૂ. કરોડ)

સ્ત્રોત / વર્ષ	૩૧મી માર્ચ ૨૦૦૫ના રોજ	કુલના ટકા	૩૧મી માર્ચ ૨૦૦૬ના રોજ	કુલના ટકા	૩૧મી માર્ચ ૨૦૦૭ના રોજ	કુલના ટકા	૩૧મી માર્ચ ૨૦૦૮ના રોજ	કુલના ટકા	૩૧મી માર્ચ ૨૦૦૯ના રોજ	કુલના ટકા
બજાર લોન + સીપીએસયુ બોન્ડ	૧૪૩૫૮	૨૪.૭૯	૧૪૭૧૧	૨૧.૮૧	૧૪૨૬૫	૧૯.૬૪	૨૦૪૦૨	૨૫.૭૨	૨૮૬૫૨	૩૨.૫૬
કેન્દ્રીય લોન	૧૧૪૩૧	૧૯.૭૪	૧૧૫૬૭	૧૭.૧૫	૧૧૦૦૩	૧૫.૧૫	૧૦૬૫૮	૧૩.૪૪	૧૦૩૭૪	૧૧.૯૧
નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવેલી લોનો	૧૫૧૯	૨.૬૨	૨૧૦૦	૩.૧૧	૨૮૨૨	૩.૮૯	૩૨૮૩	૪.૧૪	૪૦૩૮	૪.૬૪
એન.એસ.એફ લોન	૩૦૬૧૦	૫૨.૮૫	૩૯૦૬૮	૫૭.૯૨	૪૪૫૪૨	૬૧.૩૩	૪૪૯૬૬	૫૬.૭૦	૪૪૩૨૧	૫૦.૮૯
સરવાળો	૫૭૯૧૮	૧૦૦	૬૭૪૪૬	૧૦૦	૭૨૬૩૨	૧૦૦	૭૯૩૦૯	૧૦૦	૮૭૦૮૫	૧૦૦

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

હતુ. રાજ્ય સરકારે, સ.સ.ન.નિ.લિ., બોન્ડ હોલ્ડરને પૂર્વ ચૂકવણી કરી શકે તે માટે નાણાકીય કરાર અને શરતો સુધારેલ હતા. આનાથી રાજ્યના નાણા પર રૂ. ૨૭૧૨.૮૬ કરોડનો નાણાકીય બોજ ઓછો થશે.

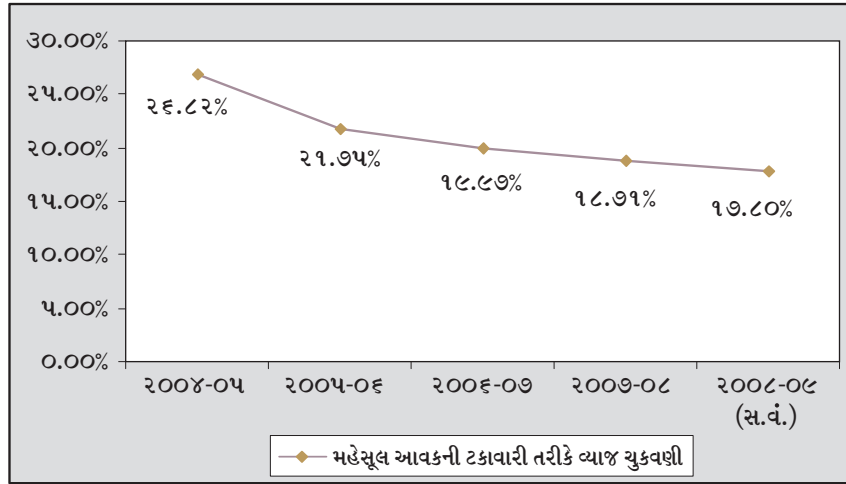
૪.૧૯ ૨૦૦૨-૦૩માં ગુજરાતમાં દેવાનું સરેરાશ ખર્ચ ૧૨.૭૭ ટકા હતું જે ૨૦૦૮-૦૯(સુ.અં.)ના વર્ષમાં વધુ ઘટીને ૮.૮૧ ટકા થવાની અપેક્ષા છે. ૨૦૦૪-૦૫માં ૨૬.૮૨ ટકાની સરખામણીમાં ૨૦૦૮-૦૯માં મહેસૂલ આવકની ટકાવારી તરીકે વ્યાજ ચૂકવણી ૧૭.૮૦ ટકા છે.

૪.૨૦ બારમા નાણાપંચની ભલામણ મુજબ રાજ્ય, નિયત કરેલા રાજવિત્તિય દેખાવની શરતોને સંતોષી શકે તો તારીખ

સરકારની લોન રૂ. ૮૪૩૭.૩૩ કરોડ હતી. રાજ્યએ બારમા નાણાપંચ દ્વારા નિયત કરવામાં આવેલી રાજવિત્તિય દેખાવની શરતોને પરિપૂર્ણ કરી હોવાથી રૂ. ૮૪૩૭.૩૩ કરોડની લોન ભારત સરકાર દ્વારા ૨૦ વર્ષ માટે પુનઃગઠીત કરી છે. દેવા અને વ્યાજ ચૂકવણીનો સમયગાળો ફરીથી નિયત કર્યો હોવાથી પાંચ વર્ષના સમયગાળામાં (૨૦૦૫-૧૦) રાજ્યને અંદાજે રૂ. ૨૨૦૮.૩૫ કરોડની બચત થઈ છે.

૪.૨૧ ૨૦૦૭-૦૮ના વર્ષમાં રૂ. ૨૧૫૦ કરોડની મહેસૂલ પુરાંતની સરખામણીમાં ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)ના વર્ષમાં રાજ્યમાં રૂ. ૨૬૯ કરોડ જેટલી મહેસૂલ પુરાંત રહેવા પામી હતી. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ સુધી રાજ્યને કુલ રૂ. ૧૩૧૭.૮૨

આકૃતિ ૪.૭ : મહેસૂલ આવકની ટકાવારી તરીકે વ્યાજ ચૂકવણી

સ્ત્રોત : નાણાકીય હિસાબો

૩૧-૩-૨૦૦૪ સુધીની આપવામાં આવેલ કેન્દ્રીય લોન પેટે તારીખ ૩૧-૩-૨૦૦૫ના રોજ બાકી રહેતી કેન્દ્રીય લોન એકત્રિત કરીને ૭.૫ ટકાના વ્યાજ દરે ૨૦ સમાન હપ્તામાં પરત ચૂકવણી થાય તે રીતે નવી મુદત માટે તે લોનોને નિયત કરવામાં આવશે. તારીખ ૩૧-૩-૨૦૦૪ સુધી આપવામાં આવેલ અને તારીખ ૩૧-૩-૨૦૦૫ના રોજ બાકી રહેતી કેન્દ્ર

કરોડની દેવા નાબુદી મળેલ છે. જેમાં ૨૦૦૫-૦૬ના નાણાકીય વર્ષમાં રૂ. ૩૭૪.૧૮ કરોડ, ૨૦૦૬-૦૭ના નાણાકીય વર્ષમાં રૂ. ૪૭૧.૮૭ કરોડ અને ૨૦૦૭-૦૮ના નાણાકીય વર્ષમાં રૂ. ૪૭૧.૮૭ કરોડનો સમાવેશ થાય છે. ૨૦૦૮-૦૯ના નાણાકીય વર્ષમાં રાજ્યને રૂ. ૪૭૧.૮૭ કરોડ દેવા માફી સ્વરૂપે મળ્યાં છે.

કોષ્ટક ૪.૧૩ : ૧૨મા નાણા પંચની ભલામણ મુજબના દેવા એકત્રીકરણ

(રૂ. કરોડ)

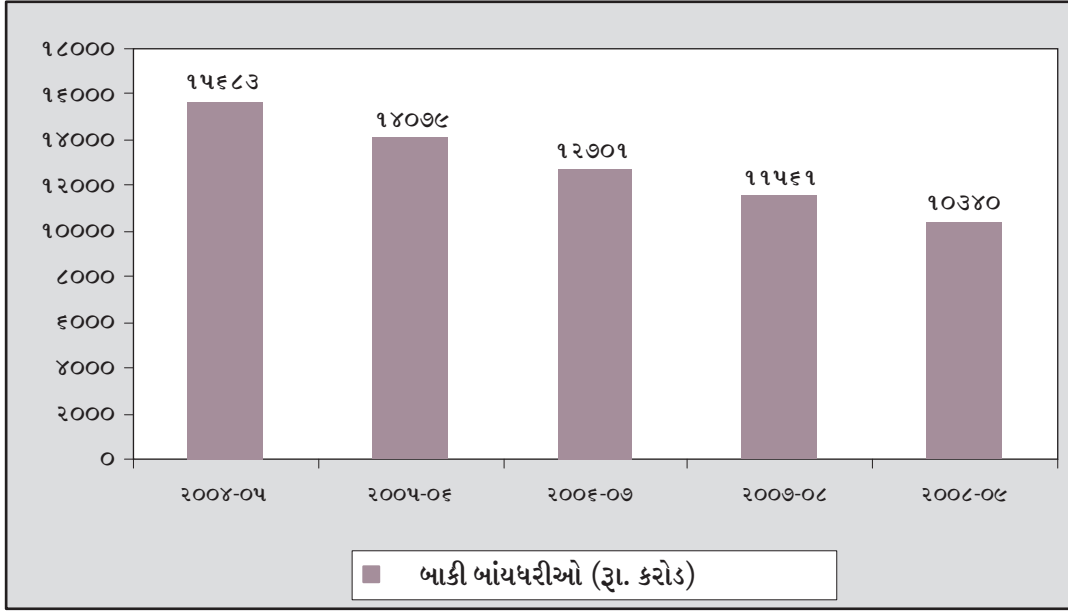
વર્ષ	એકત્રીકરણ પહેલાં		એકત્રીકરણ પછી		બચત		દેવા માફી
	મુદલ	વ્યાજ	મુદલ	વ્યાજ	મુદલ	વ્યાજ	
૨૦૦૫-૦૬	૪૭૭.૧૮	૧૦૮૩.૪૮	૩૭૪.૧૮	૭૦૭.૮૦	૧૦૩.૦૧	૩૭૫.૬૮	૩૭૪.૧૮
૨૦૦૬-૦૭	૫૨૬.૦૫	૧૦૧૪.૩૫	૪૭૧.૮૭	૬૧૮.૫૮	૫૪.૧૮	૩૮૪.૭૬	૪૭૧.૮૭
૨૦૦૭-૦૮	૫૮૫.૪૫	૮૫૭.૨૭	૪૭૧.૮૭	૬૧૩.૫૮	૧૧૩.૫૮	૩૪૩.૬૮	૪૭૧.૮૭
૨૦૦૮-૦૯	૬૪૮.૮૦	૮૮૨.૩૧	૪૭૧.૮૭	૫૭૮.૧૮	૧૭૭.૦૩	૩૧૪.૧૨	૪૭૧.૮૭
સરવાળો	૨૨૩૭.૫૮	૩૮૪૭.૪૨	૧૭૮૮.૭૮	૨૫૧૮.૧૬	૪૪૭.૮૧	૧૪૨૮.૨૬	૧૭૮૮.૭૮

સ્ત્રોત : નાણાં વિભાગ

૪.૨૨ ગુજરાત રાજ્ય બાંધકામ અધિનિયમ, ૧૯૬૩ બાંધકામ આપવા અંગે રાજ્યની વહીવટી સત્તાની મર્યાદા નિયત કરવા માટેનું માળખું પુરું પાડે છે. રાજ્ય વિધાન સભા વખતોવખત આવી મર્યાદાઓ નક્કી કરે છે. હાલમાં (માર્ચ ૨૦૦૧થી) બાંધકામની મર્યાદા રૂ. ૨૦,૦૦૦ કરોડ છે. આ મર્યાદા સામે

તા. ૩૧ માર્ચ ૨૦૦૮ના રોજની બાકી સરકારી બાંધકામ રૂ. ૧૦૩૪૦ કરોડ જેટલી છે. નીચેના કોષ્ટક ૪.૧૪ માં કુલ બાંધકામની ટકાવારી રૂપે વિભાગ દીઠ બાકી બાંધકામો દર્શાવવામાં આવી છે.

આકૃતિ ૪.૮ : બાકી બાંધકામો

કોષ્ટક ૪.૧૪ : કુલ બાંધકામની ટકાવારી રૂપે વિભાગ દીઠ બાકી બાંધકામો

ક્રમ	વિભાગનું નામ	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯
૧	કૃષિ અને સહકાર	૭.૮૪	૮.૩૦	૧૦.૪૧	૧૧.૩૮	૧૨.૬૨
૨	ઉદ્યોગો અને ખાણ	૪.૮૧	૫.૧૧	૫.૬૭	૬.૧૧	૬.૬૪
૩	પંચાયત અને ગ્રામીણ આવાસન	૦.૦૨	૦.૦૨	૦.૦૩	૦.૦૩	૦.૦૩
૪	શહેરી વિકાસ અને શહેરી આવાસન	૧.૮૪	૨.૦૫	૨.૨૩	૨.૪૮	૨.૭૪
૫	બંદર અને પરિવહન	નહિવત્	૨.૪૩	નહિવત્	નહિવત્	નહિવત્
૬	નર્મદા જળસંપત્તિ	૪૦.૭૧	૪૭.૩૧	૫૦.૦૦	૫૧.૮૪	૫૨.૨૪
૭	ગૃહ વિભાગ	૩.૭૪	૦.૦૭	૨.૭૭	૧.૮૩	૨.૦૪
૮	ઊર્જા અને પેટ્રોકેમિકલ્સ	૩૮.૮૭	૩૩.૬૮	૨૭.૭૪	૨૪.૮૧	૨૧.૭૬
૯	વન અને પર્યાવરણ	૦.૦૫	૦.૦૬	૦.૦૬	૦.૦૭	૦.૦૮
૧૦	અન્ન નાગરિક પુરવઠો અને ગ્રાહક બાબતો	-	-	-	-	-
૧૧	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા	૦.૮૨	૦.૭૫	૦.૮૩	૧.૧૬	૧.૫૪
૧૨	આદિજાતિ વિકાસ	૦.૧૬	૦.૧૮	૦.૨૦	૦.૨૨	૦.૨૪
૧૩	મહિલા અને બાળ	૦.૦૧	૦.૦૧	૦.૦૧	૦.૦૧	૦.૦૧
૧૪	માર્ગ અને મકાન	૦.૦૩	૦.૦૩	૦.૦૩	૦.૦૪	૦.૦૪
૧૫	સામાન્ય વહીવટ વિભાગ	-	-	-	-	-

નોંધ : કુલ બાકી જવાબદારીની ટકાવારી આંકડામાં દર્શાવી છે., (N) નહિવત્

સ્ત્રોત : નાણાં વિભાગ

મધ્યમ મુદતીય રાજવિત્તીય નીતિવિષયક નિવેદન

ફોર્મ - ક - ૧

(જુઓ નિયમ - ૪)

મધ્યમ મુદતીય રાજવિત્તીય નીતિ વિષયક નિવેદન

ક. રાજવિત્તીય નિર્દેશકો - પરિવર્તનશીલ લક્ષ્યાંકો

	બાબત	અગાઉનું વર્ષ		ચાલુ વર્ષના*	ચાલુ વર્ષના*	આગામી વર્ષના	પછીના બે વર્ષના	
		૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	અંદાજો	સુધારેલા અંદાજો	અંદાજો	લક્ષ્યાંકો	લક્ષ્યાંકો
(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)	(૬)	(૭)	(૮)	(૯)
૧	મહેસુલી ખાધ(-)/પુરાંત(+) (રૂા. કરોડમાં)	૧૭૭૦	૨૧૫૦	૫૨	૨૬૮	-૩૮૧૩	-૨૪૭૮	-૧૧૫૦
૨	રાજવિત્તીય ખાધ(-)/પુરાંત(+) (રૂા. કરોડમાં)	-૫૬૪૮	-૪૭૭૧	-૭૭૬૭	-૧૦૩૬૦	-૧૨૧૪૮	-૧૨૭૪૪	-૧૪૮૫૭
૩	જાહેર દેવું (રૂા. કરોડમાં)	૭૨૬૩૨	૭૮૩૦૮	૮૬૬૦૫	૮૭૦૮૫	૯૮૦૩૧	૧૧૦૮૨૯	૧૨૫૬૮૬
૪	રાજ્યનું એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન (રૂા. કરોડમાં)	૨૬૨૭૨૩ (કા)	૩૦૬૮૧૩ (ઝ)	૩૩૬૬૧૮	૩૬૧૮૪૬ (અ)	૪૦૬૪૮૮	૪૬૩૪૦૭	૫૩૦૬૦૨
૫	રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન ની ટકાવારી પ્રમાણે રાજવિત્તીય ખાધ	૨.૧૫	૧.૫૬	૨.૩૧	૨.૮૬	૨.૯૯	૨.૭૫	૨.૮૦
૬	રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન ની ટકાવારી પ્રમાણે જાહેર દેવું	૨૭.૬૫	૨૫.૮૫	૨૫.૭૩	૨૪.૦૭	૨૪.૧૧	૨૩.૯૨	૨૮.૬૯
૭	બાકી સરકારી બાંધધરી (રૂા. કરોડમાં)	૧૨૭૦૧	૧૧૫૬૧	૧૦૩૪૦	૧૦૩૪૦	૧૬૦૦૦**	૧૬૦૦૦**	૧૬૦૦૦**

સ્ત્રોત : સંબંધિત વર્ષોના નાણાંકીય હિસાબો, અગીયારમી પંચવર્ષીય યોજનાના અંદાજો.

કા = કામચલાઉ ઝ = ઝડપી અ = અગ્રીમ અંદાજ

★ વોટ-ઓન-એકાઉન્ટને ધ્યાને લઈને વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ને "ચાલુ વર્ષ" ગણવામાં આવ્યું છે.

★★ નવી બાંધધરી અન્ય બાંધધરી ૨૬ થવાની જગ્યાએ આપવામાં આવશે તેને કુલ રૂા. ૧૬,૦૦૦/- કરોડની મર્યાદામાં અપાશે.

ખ. રાજવિત્તીય સૂચકોનું સમર્થન કરતી ધારણાઓ

૧. મહેસુલી આવક : મહેસુલી આવકમાં કરવેરા દ્વારા પ્રાપ્ત થતી આવક અને કરવેરા સિવાયની આવકનો સમાવેશ થાય છે. કરવેરા અને બિન-કરવેરા સંબંધી આવકનો એક ભાગ કેન્દ્ર સરકાર તરફથી પ્રાપ્ત થાય છે.

ક) કરવેરા સંબંધી આવક:- કરવેરા સંબંધી આવકમાં રાજ્યના પોતાના કરવેરાથી થતી આવક અને કેન્દ્રીય કરવેરાની કરવામાં આવતી વહેંચણીનો સમાવેશ થાય છે. ૨૦૦૮ - ૦૯ ના વર્ષમાં રાજ્યના પોતાના કરવેરામાંથી કરેલી અંદાજિત આવક રૂ. ૨૪૦૮૪ કરોડ હતી જે છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં વાર્ષિક ૧૬.૭૮% ના વાર્ષિક વૃદ્ધિ દરે અને છેલ્લા વર્ષમાં ૧૦.૬૫% ના દરે વધતી રહી છે. તેમ છતાં, આગામી વર્ષો માટે ૨૦૦૮-૦૯ ના (પાયાનું વર્ષ) અંદાજો મુજબ ૬.૫% ના દરે વધવાની ધારણા છે.

ખ) કરવેરા સિવાયની આવક :- કરવેરા સિવાયની આવકમાં રાજ્યની પોતાની વેરા સિવાયની આવક તેમજ કેન્દ્ર સરકાર તરફથી મળતાં આયોજન અને આયોજન બહાર હેઠળના અનુદાનોનો સમાવેશ થાય છે. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ માટેની રાજ્યની પોતાની કરવેરા સિવાયની આવક, નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ ની રૂ. ૪૯૪૯ કરોડની તુલનાએ રૂ. ૪૬૦૯ કરોડની હતી જે વર્ષ દરમિયાન ૬.૮૭% નો ઘટાડો દર્શાવે છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ ના સુધારેલાં અંદાજોમાં કરવેરા સિવાયની આવક રૂ. ૪૩૪૦ કરોડ દર્શાવે છે જે છેલ્લા વર્ષ કરતાં ૫.૮૩% નો ઘટાડો સૂચવે છે, તેમ છતાં, ૨૦૦૮-૦૯ ના પાયાના વર્ષથી ૫% ના દરે વધવાની ધારણા છે.

(૨) મૂડી આવક :- ૨૦૦૭-૦૮ ના નાણાકીય વર્ષમાં મૂડી આવક રૂ. ૮૮૨૫ કરોડ હતી જ્યારે તેજ સમયગાળામાં મૂડી ખર્ચ રૂ. ૮૧૬૪ કરોડનું હતું. એકંદરે દેવું, ગુજરાત રાજવિત્તીય જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૫માં વિચારવામાં આવેલા ૨૦૦૮-૦૯ ના વર્ષ સુધીમાં હાંસલ કરવાના રાજવિત્તીય લક્ષ્યાંકોને ધ્યાનમાં રાખીને ગણવામાં આવ્યું છે. રાજ્યએ દેવાં એકત્રીકરણ અને રાહત સુવીધા (ડી.સી.આર.એફ) યોજનાની શરતોનું પાલન કરવાનું રહેશે. અને તેથી દેવાં એકત્રીકરણ અને દેવું માંડવાળ કરવા સંબંધી લાભોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે. આ સમયગાળા દરમિયાન કરવાની થતી તમામ પરત

ચૂકવણીઓ હિસાબે લેવામાં આવી છે. જુદા જુદા સ્ત્રોતો તરફથી ઉપલબ્ધ થનારી લોન અને તે અંગેના વ્યાજદરના આધારે નવી લોનો માટેનો પોર્ટફોલિયો વાર્ષિક ધોરણે નક્કી કરવામાં આવશે.

ક) વધારાની કેન્દ્રીય સહાય રૂપે કેન્દ્ર તરફથી પ્રાપ્ત થનારી લોન અને પેશગીઓ :- બારમા નાણાપંચની ભલામણોના આધારે ભારત સરકારે બાહ્ય સહાયથી ચાલતી ચાલું પરિયોજનાઓ સિવાયના કિસ્સાઓમાં રાજ્યોને આયોજન હેઠળની લોન આપવાનું ૨૦૦૫-૦૬ના નાણાકીય વર્ષથી બંધ કર્યું છે. તેથી મધ્યમ મુદતના રાજવિત્તીય નીતિ અન્વયે ના પ્રક્ષેપણોમાં તેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.

ખ) એન. એસ. એસ.એફ. ને આપવામાં આવેલી ખાસ જામીનગીરીઓ

૨૦૦૮-૦૯ના નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન રાજ્યની જવાબદારીઓના માળખાં અને રચનામાં ખૂબ પરિવર્તન આવેલ છે. માર્ચ ૨૦૦૯ના અંત સુધીમાં કુલ જાહેર દેવાના ૫૦.૮૯% સાથે એન.એસ.એસ.એફ. ની લોનનો હિસ્સો મુખ્ય રહ્યો છે. આ રાજવિત્તીય સમયગાળા દરમિયાન આ સ્ત્રોતમાંથી પ્રાપ્ત થતો નાણા પ્રવાહ ઘટી ગયો છે. અને હવે બજારમાંથી લેવામાં આવતું કરજ ખાદ્ય-નાણાંવ્યવસ્થા નાં સૌથી મોટા સ્ત્રોત તરીકે ઊભરી આવે તેવી અપેક્ષા છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯(સુ.અં.)માં એન.એસ.એસ.એફ તરફથી કુલ રૂ. ૧૦૦ કરોડની લોન પ્રાપ્તિ અંદાજેલ છે. જેની તુલનામાં વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ દરમિયાન રૂ. ૮૧૫ કરોડની લોન પ્રાપ્ત થઈ હતી. રાજ્ય સરકારે નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ માં ઘટાડાને સરભર કરવા બજાર લોનના વધેલા સ્તરનું શરણ લીધેલ છે. જો કે વ્યાજના ઘટતા જતા દરોના કારણે આ ગાળામાં એનએસએસએફ લોનો, જે ઉંચો નિયંત્રિત વ્યાજદર ધરાવે છે, તે વધવાની અપેક્ષિત છે. રાજ્ય સરકાર માટે આ એક ઉંચા વ્યાજદરે પ્રાપ્ત થતું અનૈચ્છિક દેવું રહેશે, જે તેની દેવા ચૂકવણી પર વિપરીત અસર કરશે.

(ગ) મુક્ત બજારમાંથી લેવામાં આવતું કરજ :

૧૨માં નાણાપંચની ભલામણો ને સુસંગત ભારત સરકારે કરજમાં દરમિયાનગીરી કરવાનું બંધ કર્યું છે. નીતીમાં ફેરફારને કારણે રાજ્ય સરકાર હવે આ લોન પરનાં ઓછા વ્યાજના દરોનો ફાયદો લેવા બજારમાંથી વધુ

કરજ મેળવી રહેલ છે. નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ માટેના સુધારેલા અંદાજો મુજબ રાજ્ય નાણાકીય વર્ષમાં રૂ. ૮૭૮૦ કરોડનું કરજ મેળવશે તેવો અંદાજ છે. અહીં એ નોંધવાનું યોગ્ય રહેશે. કે આ હરાજોમાં રાજ્ય તેના સુધારેલા નાણાંકીય દેખાવને લીધે જુમ્મેદારીનો આશરો લીધા વગર ખૂબજ સ્પર્ધાત્મક દરે કરજ લઈ શકેલ છે. નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ માં ભારીત સરેરાશ ૭.૨૪%ના દરે બજારમાંથી કરજ લેવામાં આવેલ હોઈ રાજ્યના વ્યાજમાં નોંધપાત્ર બચત થયેલ છે. રાજ્ય સરકાર આગળ વધીને ખાદ્યના નાણાંના મુખ્ય સ્ત્રોત તરીકે બજારના કરજની અપેક્ષા રાખે છે અને ઘટતાં વ્યાજના દરમાંથી ફાયદો મેળવશે.

ઘ) લોન અને પેશગીઓની વસૂલાત:-

વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ ના હિસાબો મુજબ રૂ. ૪૪૫૬ કરોડની લોન અને પેશગીઓની વસૂલાત બાકી હતી. રાજ્ય સરકારે ૨૦૦૭-૦૮ માં રૂ. ૨૧૮ કરોડની વસૂલાત કરી હતી અને ૨૦૦૮-૦૯ (સુધારેલા અંદાજો)માં વસૂલાત વધીને રૂ. ૨૫૦ કરોડ થઈ હતી. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ના અંદાજો મુજબ બાકી લોન અને પેશગીઓની વસૂલાતમાં ૧૦ ટકાનો સરેરાશ વાર્ષિક વધારો અનુમાનિત કરવામાં આવ્યો છે.

ચ) નાણાંકીય સંસ્થાઓ પાસેથી લેવામાં આવતું કરજ

નાબાર્ડ, હુડકો, એલઆઈસી. જેવી સંસ્થાઓ પાસેથી લેવામાં આવતી લોન પરિયોજના આધારિત હોય છે. અને તે સમગ્ર રીતે મેળવવામાં આવતી લોનના ભાગરૂપે હોય છે. એટલે કે નાબાર્ડ, હુડકો અને અન્ય નાણાંકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવવામાં આવતી નાણા સહાય એ ખાદ્ય નાણા વ્યવસ્થાનો બીજો એક સ્ત્રોત છે. ખાસ કરીને નાબાર્ડ તરફથી મળતું ગ્રામીણ આધારમાળખાકીય વિકાસ ભંડોળ ૬.૫ ટકાના દરે પ્રાપ્ત થાય છે, અને તે રાજ્ય સરકાર માટે લોન મેળવવા માટેનો સૌથી સસ્તો સ્ત્રોત છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ (સુ. અં.) દરમિયાન માત્ર રૂ. ૮૫૦ કરોડ ની ફાળવણી સામે રાજ્ય સરકારે આ સ્ત્રોતમાંથી રૂ. ૧૧૪૦ કરોડનું કરજ જે મેળવવા અંદાજેલ છે. અંદાજપત્ર દ્વારા કરવામાં આવતી નાણાં વ્યવસ્થા માટે જરૂરી ભંડોળ મેળવવા અંગેનું ખર્ચ ઘટાડવા માટે રાજ્ય સરકાર આ વ્યૂહ રચના આગળ ધપાવવાનો ઈરાદો ધરાવે છે.

છ) અન્ય પ્રાપ્તિઓ (ચોખ્ખી) કર્મચારીઓનો વીમો, ભવિષ્યનિધિ વગેરે:

રાજ્યના એકત્રીત નિધિ સિવાયના બહારના જાહેર હિસાબમાંથી જાહેર ભવિષ્ય નિધિ ની જમા રકમમાં વધારાને કારણે રાજ્ય સરકાર પર વધારાની જવાબદારીના કિસ્સાઓ બને છે. આ તફાવત રૂપ વૃદ્ધિ રાજવિત્તિય ખાદ્યની સામે નજીવી છે. જોકે ૨૦૦૫-૦૬ ના વર્ષથી આ આવકો શૂન્ય ધારેલ છે.

૩. કુલખર્ચ

કુલખર્ચને મહેસુલી અને મૂડી હિસાબમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. વધુમાં, મહેસૂલ હિસાબમાં મુખ્યત્વે આયોજન બહાર હેઠળ ખર્ચનો સમાવેશ થાય છે. ૨૦૦૬-૦૭ ના વર્ષથી આયોજન હેઠળના મહેસૂલી ખર્ચમાં ૧૦ ટકાના દરે વધારો થવાની સંભાવના છે. અને આયોજન બહાર હેઠળના મહેસૂલી ખર્ચમાં ૮ ટકાના દરે વધારો થવાની સંભાવના છે. આ પ્રક્ષેપણોમાં ડી.સી.આર.એફ. યોજના હેઠળની વ્યાજ રાહતનો સમાવેશ થાય છે.

ક) મહેસૂલી હિસાબ:

મહેસૂલી હિસાબમાં મુખ્યત્વે પગાર, પેન્શન, વ્યાજ ચૂકવણી અને સહાયકીઓનો સમાવેશ થાય છે.

ક.૧. વ્યાજ ચૂકવણી

૨૦૦૭-૦૮ ના વર્ષ માટે કરજ મેળવવા પાછળ ૯.૧૯ ટકા જેટલું સરેરાશ ખર્ચ કરવામાં આવ્યું હતું. ૨૦૦૮-૦૯માં તે ઘટીને ૮.૯૧ ટકા જેટલું થવાનો અંદાજ છે. આગામી વર્ષોમાં જાહેર દેવા અંતર્ગત બજારમાંથી વધુ પ્રમાણમાં મેળવવામાં આવનારી લોન અને તેના માફકસરના વ્યાજદરને કારણે વ્યાજ અંગેનું એકંદર ખર્ચ ઘટવાની અપેક્ષા છે અને તેથી અમારા પ્રક્ષેપણોમાં વ્યાજ અંગેનું ખર્ચ એટલા પ્રમાણમાં જ ધારવામાં આવ્યું છે.

ક.૨. મહત્વની પ્રત્યક્ષ સહાયકીઓ:

સામાન્ય સહાયકીઓમાં નહિવત વધારો થવાની સંભાવના છે. વીજ સંબંધી સહાયકી જી.યુ.વી.એન.એલ.ના નાણાકીય પુનર્ગઠન કાર્યક્રમમાં સૈદ્ધાંતિક રીતે કરવામાં આવેલા સ્વીકાર મુજબ રહેશે.

ક.૩. પગાર

રાજ્ય સરકારનો પગાર વિષયક ખર્ચ અંગેનો વૃદ્ધિદર છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં ૧૨.૦૭ ટકા રહ્યો છે. જો કે છઠ્ઠા કેન્દ્રીય પગારપંચની ભલામણોના અમલ બાદ પગાર વિષયક ખર્ચમાં વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦થી મહત્વપૂર્ણ વધારો થશે. વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦થી પગાર વધારાનો તફાવત ચૂકવવાથી રાજ્યના નાણા પર પડનારો બોજ ઘણો ઉંચો હશે. રાજ્ય સરકારે ૨૦૦૬-૨૦૦૧૫ દરમિયાન વધારાના રૂા. ૪૨,૮૨૬ કરોડનો ખર્ચ અંદાજ્યો છે. આવા અનઅપેક્ષિત મોટા નાણાકીય બોજની અસરથી ગુજરાત રાજવિત્તિય અધિનિયમ ૨૦૦૫ને અનુસરતા મધ્યમ મુદ્દતીય રાજવિત્તિય નીતિના લક્ષ્યાંકો ચલિત થવાની સંભાવના રહેલી છે.

રાજ્ય સરકારે તેરમા નાણા પંચને આ વધારાના નાણાકીય બોજ માટે ફાળો આપવા વિનંતી કરી છે. આથી લક્ષ્યાંકો પર તેરમા નાણાપંચની ભલામણોની મહત્વની અસરો થશે.

ક.૪. પેન્શન

છઠ્ઠા રાષ્ટ્રીય પગારપંચની ભલામણોનો અમલ કરવાથી પેશન વિષયક ખર્ચમાં પણ મહત્વપૂર્ણ વધારો થયો છે. જ્યારે રાજ્ય સરકારે ભારત સરકારના મોડલ મુજબની નવી પેન્શન યોજનાનો તા. ૧ એપ્રિલ, ૨૦૦૫થી અમલ શરૂ કર્યો છે ત્યારે જ્યાં સુધી મોટાભાગના કર્મચારીઓ આ યોજના હેઠળ આવરી ન લેવાય ત્યાં સુધી રાજ્ય સકારને તેનાથી વધારે નાણાકીય રાહત મળી શકશે નહીં. પેન્શનનની ગણતરી વાસ્તવિક આધાર પર કરવામાં આવી છે જ્યારે લક્ષ્યાંકો, પગાર ખર્ચમાં થતા વધારાને અનુરૂપ તૈયાર કરવામાં આવ્યા છે.

ખ. મૂડી હિસાબ

ખ.૧. મૂડી ખર્ચ જોગવાઈ

વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ના અંદાજો મૂડીખર્ચ જોગવાઈ રૂા. ૮૦૦૬ કરોડની રહેશે.

ખ.૨. લોન અને પેશગીઓની વહેંચણી

લોન અને પેશગીઓ ૨૦૦૮-૦૮ (સુ.અં.) મા રૂા. ૩૬૧ કરોડ સુધી ધટી હતી. જે ૨૦૦૭-૦૮ માં રૂા. ૪૨૦ કરોડ હતી. આજ દરે આગળ વધવાની સંભાવના છે.

૪. રાજ્યના એકંદર ધરગથ્થુ ઉત્પાદનમાં વૃદ્ધિ:

રાજ્યની નાણાં વ્યવસ્થામાં રાજ્યનું એકંદર ધરગથ્થુ ઉત્પાદન એ એક મહત્વનું પરિબળ છે. જે કરવેરા લાદવાની રાજ્યની ક્ષમતા નક્કી કરે છે અને તેથી વ્યાપક રીતે જોતાં તે અંદાજપત્રનું કદ નક્કી કરે છે. એક નિર્ધારિત અંતરાલમાં રાજવિત્તિય કામગીરીનું તુલનાત્મક મૂલ્યાંકન કરવા માટે તમામ રાજવિત્તિય પરિમિતિઓને રાજ્ય રાજ્યના એકંદરે ધરગથ્થુ ઉત્પાદનના ગુણોત્તરમાં રજૂ કરવામાં આવે છે. ચાલુ કિંમતોએ રાજ્યનું એકંદર ધરગથ્થુ ઉત્પાદન ૨૦૦૮-૦૮ ના વર્ષમાં રૂા. ૩૬૧૮૪૬ કરોડ થવાનો અંદાજ છે જે ૨૦૦૭-૦૮ના વર્ષ માં રૂા. ૩૦૬૮૧૩ કરોડ હતું. જે વર્ષ દરમિયાન ૧૭.૮૩ ટકાનો વધારો દર્શાવે છે. નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ થી શરૂ કરીને છેલ્લા પાંચ વર્ષો દરમિયાન રાજ્યના એકંદરે ધરગથ્થુ ઉત્પાદનમાં ચાલુ કિંમતોએ ૧૭.૬૧ ટકાનો વાર્ષિક વધારો નોંધાયો છે. અચળ (૧૯૯૯-૨૦૦૦) કિંમતોએ ઉત્પાદનના પડતર ખર્ચ (ફેક્ટર કોસ્ટ) મુજબ રાજ્યના એકંદરે ધરગથ્થુ ઉત્પાદનમાં, ૨૦૦૪-૦૫ ના વર્ષથી શરૂ કરીને છેલ્લા પાંચ વર્ષો દરમિયાન ૧૦.૬૪ ટકાનો વધારો થયો છે. રાજ્ય સરકારે ૧૦મી પંચવર્ષીય યોજના મુજબ લક્ષ્યાંકિત ૧૦.૨ ટકા સામે ૧૦.૭૯ ટકા વિકાસદર પ્રાપ્ત કર્યો છે.

વૈશ્વિક અર્થતંત્ર નરમ પડવાના તાજેતરના વલણની ધરેલુ અર્થતંત્ર પર અસર પડેલ છે. દેશમાં ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે નોંધપાત્ર ઘટાડો નોંધાયો છે. હિરા, કાપડ ઉદ્યોગ વગેરે જેવા નિકાસલક્ષી ક્ષેત્રોમાં નોંધપાત્ર આધાર રાખતા ગુજરાત જેવા રાજ્યો વૈશ્વિક અર્થતંત્રમાં પરિવર્તનથી અસર પામશે. વધુ ઊંચી વૃદ્ધિ માટે આમ ઘટેલી અપેક્ષાઓ મોટી અડચણ છે.

રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર માટે અગિયારમી પંચવર્ષીય યોજનાની લક્ષ્યાંક ૭%ની આજુબાજુ રહેવાની અપેક્ષા છે. તેજ રીતે, અગિયારમી પંચવર્ષીય યોજનાના ૧૧.૨%ના લક્ષ્યાંક ધરાવતા રાજ્યના અર્થતંત્ર માટે મંદીની અસરને ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલ છે અને ૨૦૦૭-૦૮ના વર્ષ માટેના ઝડપી અંદાજોના આધારે વૃદ્ધિ ૧૨.૭૯% અપેક્ષિત છે, તેની સરખામણીએ ૨૦૦૮-૦૮ માટેના અંદાજ થોડા ઓછા હોવાની ધારણા છે.

મુખ્ય ફાળો આપતા ક્ષેત્રો કૃષિ, ઉત્પાદન, વેપાર, પરિવહન, બેંકીંગ અને અન્ય સેવાઓ છે. કૃષિ ઉત્પાદન માટેની આગાહી જે કૃષિ આધારિત ઉદ્યોગો, વેપાર, પરિવહન અને બેંકીંગમાં વૃદ્ધિને અસર કરશે. ઉત્પાદન ક્ષેત્રમાં મુખ્ય ફાળો આપતા જૂથ પેટ્રોલિયમ પેદાશો અને રાસાયણિક ઉત્પાદનોએ પણ ૨૦૦૮-૦૯માં મંદીની અસરો દર્શાવી છે. વધુમાં, માંગ બાજુએ ઘટાડાને કારણે નિકાસ લક્ષી ઉદ્યોગો પર વૈશ્વિક મંદીની પ્રતિકૂળ અસર રહેશે જેને પરિણામે ઘટાડેલ આઉટપુટ (ઉત્પાદન) મળશે. મંદીની અસર ૨૦૦૮-૦૯ના ઉત્તરાર્ધ ભાગમાં વૃદ્ધિ પર થઈ હશે તેવી ધારણા કરીએ તો, વાર્ષિક વૃદ્ધિ ૧૭.૯%ના સામાન્ય દરે રહેવાની સંભાવના છે. વધુમાં, એવું અપેક્ષિત છે કે ૨૦૦૯-૧૦માં પુનઃપ્રાપ્તિ (રિકવરી) થશે અને ૧૨.૩ %ની વૃદ્ધિ સામાન્ય દરે અપેક્ષિત છે. પરિણામે, સમગ્રતયા અગિયારમી પંચવર્ષીય યોજનાના લક્ષ્યાંકને ધ્યાનમાં રાખતા ૨૦૧૦-૧૧ અને ૨૦૧૧-૧૨ના વર્ષો માટે અપેક્ષિત વૃદ્ધિ દરો અનુક્રમે ૧૪% અને ૧૫% રહેશે.

ગ. દેવાની નભાઉક્ષમતા મૂલ્યાંકન

૧. સામાન્યતઃ આવક અને ખર્ચ વચ્ચેનું સંતુલન અને વિશેષતઃ મહેસૂલી આવક અને ખર્ચ વચ્ચેનું સંતુલન

રાજ્યની પોતાની કરસંબંધી આવક સ્થિર ગતિએ વધી રહી છે અને તેના પોતાના કરવેરા અને એકંદર ઘરગથ્થું ઉત્પાદનનો ગુણોત્તર, જે ૨૦૦૪-૦૫માં ૬.૮૫ ટકા હતો તે વધીને ૨૦૦૭-૦૮માં ૭.૧૦ ટકા થયો છે. રાજ્ય સરકારની મહેસૂલી આવક ૨૦૦૪-૦૫માં રૂા. ૨૦૨૬૫ કરોડ હતી. તે વધીને ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)માં રૂા. ૩૯૬૮૪ કરોડ થઈ હતી. જે ૧૮.૨૯ ટકાનો વાર્ષિક વધારો દર્શાવે છે. જ્યારે તેની પોતાની કરવેરાની આવક વાર્ષિક ૧૬.૭૮ ટકાના દરે વધી છે. ૨૦૦૮-૦૯ ના બજેટ અંદાજોની સરખામણીમાં ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.) માટેના મહેસૂલી ખર્ચનો ઝોક રાજ્ય સરકારના મહેસૂલી હિસાબમાં સુધારો દર્શાવે છે. જે મુખ્યત્વે રાજ્યની પોતાની કરવેરામાંથી થતી આવકમાં વધારાને કારણે તેમજ કેન્દ્રીય કરવેરામાંથી મળતાં હિસ્સાને કારણે છે. જેનાથી મહેસૂલી ખર્ચમાં થયેલા વધારાને પહોંચી શકાયું છે.

અધિનિયમમાં વિચારાયેલ મહેસૂલી ખાદ્ય અને રાજવિત્તીય ખાદ્યનો લક્ષ્યાંક સિદ્ધ કરવા માટે, સામાન્યતઃ કુલ ખર્ચ અને વિશેષતઃ મહેસૂલી ખર્ચ કરતાં ઝડપી દરે

મહેસૂલી આવક વધારવી જરૂરી છે. ૨૦૦૭-૦૮ અને ૨૦૦૮-૦૯ ના નાણાકીય વર્ષમાં રાજ્યની નાણાવ્યવસ્થામાં મહેસૂલ પુરાંત નોંધાઈ હતી. જો કે રાજ્ય સરકારે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ માટે રૂા. ૩૯૧૩ કરોડની મહેસૂલી ખાદ્ય અંદાજેલ છે. રાજવિત્તીય નીતિ અન્વયેના અંદાજોમાં આગામી વર્ષોમાં સામાન્ય સ્તરની ખાદ્યની ધારણા કરેલ છે. જેનું મુખ્ય કારણ છદ્ધ પગારપંચની ભલામણથી પગાર ખર્ચમાં વધારો છે. રાજ્યની મહેસૂલી આવક રાજ્યના અર્થતંત્રના વિકાસના દરની સાથે વૃદ્ધિ પામશે તેવી ધારણા કરાયેલ છે. રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થું ઉત્પાદનમાં વધારો અને રાજ્યના સંપૂર્ણ આર્થિક વિકાસમાં તૃતીય ક્ષેત્રના મોટા ફાળાને ધ્યાનમાં લેતાં વધુ સુધારણાને અવકાશ છે ત્યારે એકંદર કરવેરામાં રાજ્યના આબકારી શુલ્કનો ફાળો, તેના સમકક્ષ રાજ્યોની સરખામણીમાં ઘણો ઓછો છે. આ મુખ્યત્વે ગુજરાત રાજ્યમાં નશાબંધીની નિતિને કારણે છે. અન્ય રાજ્ય સરકારોને નશાબંધી નીતિ ન હોવાને કારણે મળતું આબકારી મહેસૂલ ગુજરાત રાજ્યને પ્રાપ્ત થતું નથી.

રાજ્ય સરકારે કર/શુલ્કના માળખાનું સુયોજન કરવામાં પહેલ કરી છે. જેનાથી તંત્ર-વ્યવસ્થા સરળ બની છે એટલું જ નહિં પરંતુ કર સંબંધી અનુપાલન સાથે આર્થિક લેવડદેવડો પણ વધી છે. અને કરવેરા ચૂકવવાનું પ્રમાણ પણ વધ્યું છે ખાસ કરીને, સ્ટેમ્પ શુલ્ક અને મિલકત નોંધણી / સ્થાવર મિલકતની લેવડદેવડ ક્ષેત્રમાં દરનું સુયોજન અને પાયાની ગણતરી પદ્ધતિને અનુસરીને, એકંદર વસૂલાતમાં નોંધપાત્ર સુધારો થયો છે.

કરવેરા સિવાયની આવક રાજ્ય સરકારના કુલ મહેસૂલીના ફક્ત ૧૦% થી ૧૫% જેટલી છે. રાજ્ય સરકારની આર્થિક, સામાજિક અને સામાન્ય સોવો અંગેનું ખર્ચ ઘણું વધારે છે. પરંતુ આ સેવાઓમાંથી થતી વસૂલીત નહિવૂત છે. આ મુખ્યત્વે, લોકોને પૂરી પાડવામાં આવતી આર્થિક અને સામાજિક સેવાઓમાં જાહેર સાહસોની નબળી નફાકારકતા, અને સ્થાનિક સંસ્થાઓ સહકારી મંડળીઓ અને અન્ય વગેરે પાસેથી ઓછી વસૂલાતને લીધે છે. ખનીજ તેલ પર રોયલ્ટી ગણવાની નીતિ બદલાતા આ બાબત વધુ સ્પષ્ટ બની છે. ખનીજ તેલ પર રોયલ્ટી ગણતરીમાં બદલાવથી રાજ્યની બિનકર આવકને મહત્વપૂર્ણ અસર થઈ છે.

દેવાની નભાઉક્ષમતા

રાજવિત્તિય અસંતુલનને આવરી લેવા માટે સરકારે ઉછીના લીધેલ નાણાંને પરિણામે જાહેર દેવું વધેલ છે. જેની વ્યાજ ચૂકવણી સરકારી મહેસૂલમાંથી થવી જોઈએ. સરકારી દેવાં વધતા ગયા છે ત્યારે વિષય એ છે કે ઉછીનાં નાણાં માટે સરકાર તેના દેવાંના વ્યાજની ચૂકવણી કરવાની સ્થિતિમાં છે કે કેમ તેની સક્ષમતા મહત્વની છે. છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોમાં મોટા પ્રમાણમાં મહેસૂલી ખાદ્યને પરિણામે રાજવિત્તિય ખાદ્ય વધી છે અને દેવું ઉત્તરોત્તર વધતું ગયું છે જેને પરિણામે મોટા ભાગની રાજ્ય સરકારો માટે ખાદ્ય દેવું, દેવાની વ્યાજની ચૂકવણીનું એક વિષયક ઉભું થયું છે. આર્થિક ચક્રોની વધારે માત્રામાં અસરને કારણે રાજ્ય માટે સમસ્યાની તીવ્રતા વધુ ઘેરી બને છે. વધતું જતું દેવું નભાવક્ષમતા માટે જ નહીં પરંતુ તે સિવાય પણ આંતરપેઢીય સમાનતા અંગે પણ પ્રશ્ન ઉભો કરે છે કારણ કે પુનઃચૂકવણીનો બોજો આગળ લઈ જવામાં આવે છે અને તેનો આગામી પેઢીએ ભોગવવાનો રહે છે. રાજ્યનું એકંદરે જાહેર દેવું માર્ચ, ૨૦૦૮ અંતે રૂ. ૭૯૩૦૯ કરોડ હતું તેની સરખામણીમાં માર્ચ ૨૦૦૯ અંતે આ દેવું વધીને રૂ. ૮૭૦૮૫ કરોડ (સુ.અં.) થયું છે. આમ છતાં, એવું જણાયું છે કે ચાલુ નાણાંકીય વર્ષમાં ભારિત સરેરાશ વ્યાજ દર ૯.૧૯% થી વધુ ઘટીને ૮.૯૧ ટકા થયો છે. આ ઘટાડો સામાન્ય બજાર દર કરતાં નીચા વ્યાજે બજારલોન મેળવવામાં મળેલ સફળતાને આભારી છે. સંસ્થાગત ફેરફાર માટે લેવામાં આવેલા મહત્વના પગલામાં, રાજવિત્તિય શિસ્તને કાનૂની રીતે બંધનકર્તા બનાવવાની પ્રક્રિયા માટે એફ. આર.એલ. ઘડવો, બાંધધરીની અધિકતમમર્યાદા દાખલ કરવી અને બાંધધરી ફેડણી નીધિ તથા એકત્રિત ડૂબત નિધિ નો સમાવેશ થાય છે. એ નોંધપાત્ર છે કે રાજ્ય સરકારે દેવાં અને રાજ્યના એકંદરે ઘરગથ્થું ઉત્પાદનના ગુણોત્તર તેમજ રાજ્યની બાંધધરીઓ આપવાની મર્યાદાઓ પર અંકુશ લાદતી જોગવાઈઓનો સમાવેશ કર્યો છે. રાજ્યના એકંદરે ઘરગથ્થું ઉત્પાદનમાં નજીવો દરે થયેલી વૃદ્ધિ અને દેવા સ્ટોક પરના વ્યાજનો નજીવો વૃદ્ધિદર સરખો છે એ જોતાં રાજ્યનાં એકંદરે ઘરગથ્થું ઉત્પાદનના ગુણોત્તરમાં દેવું સ્થાયી રહે એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પ્રાથમિક પુરાંત ઉભી કરવી એ એક

જરૂરી શરત છે પ્રાથમિક ખાદ્ય ઉભી થઈ હોય એવી પરિસ્થિતિમાં દેવાંના સ્થિરીકરણ માટે એ જરૂરી છે કે એકંદર ઘરગથ્થું ઉત્પાદનમાં થયેલો વધારો દેવાં સ્ટોક પરના વ્યાજના સામાન્ય દર કરતાં વધુ હોય આ સંદર્ભમાં એ નોંધવું મહત્વનું છે કે ગુજરાત એકંદરે ઘરગથ્થું ઉત્પાદનમાં છેલ્લા પાંચ વર્ષ દરમિયાન સરેરાશ ૧૭.૬૧ ટકાના દરે વધારો થયો છે. જ્યારે દેવા સ્ટોક અંગેના વ્યાજનો સામાન્ય દર સ્થિર રીતે ઘટીને માર્ચ, ૨૦૦૯ ના અંતે ૮.૯૧ ટકા થયો છે.

દેવા એકત્રીકરણ અને રાહત

બારમા નાણાં પંચે રાજ્ય સરકાર માટે દેવાં એકત્રીકરણ અને રાહત સુવિધા (ડી.સી.આર.એફ.) હેઠળ કેન્દ્ર સરકારની લોનોના એકત્રીકરણ માટે એક દેવા રાહત પેકેજ રજૂ કર્યું છે ડી.સી.આર.એફ. ના બે ઘટકો છે. (૧) તમામ રાજ્યોને લાગુ પડતી દેવારાહત માટેની સામાન્ય યોજના અને (૨) ૨૦૦૮ - ૦૯ સુધીમાં મહેસૂલી સંતુલન હાંસલ કરવા માટે પ્રોત્સાહન પૂરૂ પાડવાના હેતુથી રાજવિત્તિય કામગીરી સાથે જોડાયેલી માંડવાળ યોજના. ડી.સી.આર.એફ.નો લાભ મેળવવા માટે એફ.આર.એલ. ઘડવો, તેમજ ૨૦૦૪-૦૫ પછીના દરેક વર્ષે મહેસૂલી ખાદ્યમાં તે વર્ષ જેટલો ઘટાડો કરવો તેમજ રાજવિત્તિય ખાદ્ય ને તે સ્તરે નિયંત્રિત કરવી અનિવાર્ય છે. માર્ચ ૨૦૦૯ના અંતે રાજ્ય સરકારની એકત્રિત લોનોની કુલ રકમ રૂ. ૯૪૩૭.૭૭ કરોડ છે માંડવાળ કરવામાં આવેલું દેવું રૂ. ૧૭૮૯.૮ કરોડ છે અને વ્યાજ-રાહત રૂ. ૧૪૨૮.૨૬ કરોડ છે.

આકસ્મિક જવાબદારીઓ:

બાકી બાંધધરીઓના સંદર્ભમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી રાજ્યની આકસ્મિક જવાબદારીઓમાં ઘણો ઘટાડો જોવામાં આવ્યો છે. માર્ચ, ૨૦૦૯ના અંતે બાકી જવાબદારીઓ, ગુજરાત બાંધધરી અધિનિયમ, ૧૯૬૩ હેઠળ નિયત કરવામાં આવેલ રૂ. ૨૦,૦૦૦ કરોડની મર્યાદા કરતા ઘણી ઓછી એટલે કે રૂ. ૧૦૩૪૦ કરોડ જેટલી છે. ૨૦૦૮-૦૯ના નાણાકીય વર્ષમાં બાંધધરી ફેડણી ભંડોળમાં વધારાના રૂ. ૧૦૯ કરોડની આવક સાથે તેની એકત્રિત સિલક રૂ. ૧૪૫૬ કરોડની થઈ હોવા છતાં ચાલુ નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન બાંધધરી ફેડણી નીધિનો ઉપયોગ

કરવો પડે એવી કોઈ ઘટના બની નથી. રાજ્ય સરકાર તેનું પ્રમાણ ઘટાડવાના ઉદ્દેશ્યથી નવી બાંધકામો આપવા અંગે ચાંપતી નજર રાખી રહી છે.

ઉત્પાદન અસ્ક્યામતો ઉભી કરવા માટે બજાર કરજ સહિત મૂડી આવકનો ઉપયોગ :

રાજ્યની નાણા વ્યવસ્થામાં રાજવિત્તિય સુધારા અને સુદૃઢતા લાવવાના પરિણામે રાજ્યના મહત્વના ખાધ સૂચકો જેવા કે મહેસૂલી ખાધ, એકંદર રાજવિત્તિય ખાધ તથા પ્રાથમિક ખાધમાં છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં ઘણો સુધારો નોંધાયો છે, અને તેમાં ઘટાડાનું વલણ સુનિશ્ચિત થયું છે. રાજ્યમાં સતત ત્રીજા વર્ષે મહેસૂલી પુરાંત અને પ્રાથમિક પુરાંત નોંધાયેલ છે, એ પુરવાર કરે છે કે બજાર કરજ સહિતની મૂડી રૂપ આવકો ઉત્પાદક અસ્ક્યામતો ઉભી કરવામાં વપરાઈ રહી છે. જો કે આગળ જતા ધીમી પડતી અર્થતંત્રીય પ્રવૃત્તિઓ તથા છઠ્ઠા પગારપંચના અમલીકરણના ભારથી વધેલા મહેસૂલી ખર્ચથી રાજ્યના નાણા પર મહત્વપૂર્ણ ભારણ વધશે. મૂડીરૂપ આવકો સરકારની અગ્રતા અનુસાર સિંચાઈ, વીજળી, માર્ગ અને પુલો જેવી મૂડી ઉભી કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે અગાઉના વર્ષ કરતાં આગામી અંદાજપત્રમાં આયોજન હેઠળની મૂડી ખર્ચ જોગવાઈમાં સિંચાઈ, વીજળી, માર્ગ અને પુલોનું પ્રમાણ વધારવામાં આવ્યું છે.

પેન્શનની અંદાજિત વાર્ષિક જવાબદારીઓ

પેન્શનની અંદાજિત વાર્ષિક જવાબદારીઓ ખરેખર માહિતીના આધારે ગણી કાઢવામાં આવે છે. પ્રત્યેક સંક્રમણ ગાળામાં પ્રત્યેક વર્ષમાં થતા વધારાના દર (જેના ડેટા ઉપલબ્ધ હોય તેવા છેલ્લા ત્રણ વર્ષ દરમિયાન પેન્શનની ખરેખર ચુકવણીમાં થયેલી વૃદ્ધિના સરેરાશ દર)ના આધારે પેન્શનની જવાબદારીઓનો અંદાજ તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. જેના આધારે રાજ્ય સરકારે આગામી દસ વર્ષ માટેના વાર્ષિક પેન્શનની જવાબદારીનો અંદાજ કઢાવવા માટેની કામગીરી કરી છે, જે દર્શાવે છે કે વર્ષો વર્ષ આ જવાબદારીઓ મોટા પ્રમાણમાં વધતી જશે. વધુમાં છઠ્ઠા પગારપંચની ભલામણના અમલ સાથે રાજ્યની પેન્શન જવાબદારીઓમાં ખૂબ મહત્વપૂર્ણ વધારો અંદાજિત છે. જે આવનારા વર્ષોમાં રાજવિત્તિય સ્થિરતા માટે ગંભીર પડકાર ઉભો કરશે.

રાજવિત્તીય નીતિ અંગેની વ્યૂહરચના દર્શાવતું નિવેદન

ફોર્મ ક-૨

(જુઓ નિયમ-૫)

રાજવિત્તીય નીતિ અંગેની વ્યૂહરચના દર્શાવતું નિવેદન

રાજ્ય સરકારે છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં તેના અંદાજપત્રોમાં આવક વધારવા તથા ખર્ચના વ્યવસ્થાપનમાં સુધારો કરવાના લક્ષ્ય સાથે લીધેલાં પગલાં દ્વારા રાજવિત્તીય સુધારા અને સુદૃઢતા યાલુ રાખવા માટે કેટલાક નીતિ વિષયક પહેલ રૂપ પગલાં લીધેલ છે. રાજ્યની આવક વધારવા માટે રાજ્ય સરકારે કરવેરાના માળખાને સરળ/સુયોજિત બનાવી તથા કરવેરા સંબંધી અનુપાલનને વધુ અસરકારક બનાવી, સંસાધનોને એકઠા કરી વધુ સારી રીતે કામે લગાડવા માટે પગલા જાહેર કર્યા છે. પરિણામલક્ષી અંદાજપત્રીય માળખું અપનાવીને સરકારે ખર્ચ જોગવાઈ સામે નિર્ધારિત પરિણામો પ્રાપ્ત થાય તે માટે દેખરેખ નિયંત્રણ રાખી શકાય એવા સુચકો નિર્ધારિત કર્યા છે.

રાજ્ય સરકારે ત્રીપાંખીયો વ્યૂહ અપનાવ્યો છે, જે તેની નાણાં વ્યવસ્થાને સંગીન બનાવવા રાજવિત્તીય, માળખાકીય અને સંસ્થાગત સુધારાઓને આવરી લે છે. છેલ્લા ત્રણ વર્ષમાં સરકારે મૂલ્યવર્ધિત કર (VAT)નો અમલ શરૂ કર્યો છે, રાજવિત્તીય જવાબદારી કાનૂન ઘડ્યો છે, નવી પેન્શન યોજના દાખલ કરી છે, પોતાની બાંધકામ ઉપર મર્યાદા લાદી છે, એકત્રિત ડૂબત નિધિ અને બાંધકામ ફેડરેશન નિધિ (Consolidated Sinking Fund and Guarantee Redemption Fund)ની રચના કરી છે.

સરકારના લાંબાગાળાના રાજવિત્તીય ઉદ્દેશોમાં સમગ્ર અર્થવ્યવસ્થામાં આવકમાં વધારો કરવાનો સમાવેશ થાય છે, જેથી એ સુનિશ્ચિત કરી શકાય કે યોગ્ય પ્રમાણમાં કરવેરા નાંખીને તથા યોગ્ય સ્તરનું ખર્ચ કરીને સરકારના આવક અને ખર્ચને સામાન્ય રીતે સંતુલિત રાખી શકાય અને જાહેર દેવું રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનમાં ૩૦ ટકાથી વધે નહીં. આ વ્યૂહરચના, સામાજિક અને આર્થિક માળખામાં વધુ રોકાણ થાય એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે મૂડી ખર્ચમાં વધારો કરવાનું લક્ષ્ય ધરાવે છે. મહેસૂલી ખર્ચને નિયંત્રિત રાખીને રાજ્યની મહેસૂલી આવકમાં મહત્તમવધારો કરીને જ આ શક્ય બનાવી શકાય.

કરવેરાનો વ્યાપ વધારવા માટેના અને એ રીતે આવકમાં

વધારો કરવા માટેના સરકારના પ્રયત્નો યાલું છે. સમાન ધોરણે, ન્યાયી અને કાર્યક્ષમ રીતે કરવેરા ઉઘરાવવા તંત્રને સશક્ત બનાવવામાં આવ્યું છે. ખર્ચના સંદર્ભમાં જોઈએ તો, રાજ્ય સરકાર ખર્ચને નિયંત્રણમાં રાખવામાં સફળ રહી છે. સરકારે સામાજિક ક્ષેત્રના ખર્ચ માટે ખર્ચ જોગવાઈ વધારવા ઉપર ભાર મૂક્યો છે, જેથી સેવાઓ સારી રીતે પૂરી પાડી શકાય અને સમાન વૃદ્ધિને વેગ પુરો પાડી શકાય. જે અંગેની જવાબદારી સ્વીકારવામાં આવી હોય એવું ખર્ચ (Committed Expenditure) નિયંત્રણ હેઠળ રાખવામાં આવ્યું છે. રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનમાંથી કરવામાં આવતા વિકાસલક્ષી ખર્ચની ટકાવારીમાં વધારો કરવામાં આવ્યો છે, જે દર્શાવે છે કે આર્થિક વૃદ્ધિ માટે ખર્ચ જોગવાઈમાં વધારો કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવી રહ્યો છે.

કરવેરાનીતિ

રાજ્ય તેની કરક્ષમતા સુધારવા અને સ્ત્રોતનો અસરકારકરીતે ઉપયોગ કરવા તેના કરમાળખાને તર્કસંગત અને સરળબનાવી રહેલ છે. રાજ્યની કરવેરા નીતિ વધુ સારા અનુપાલન અને પારદર્શિતા માટે કરમાળખા અને વધુ સારા કર વહીવટીતંત્રને સુવ્યવસ્થિત કરવા પર રાજ્યની કરવેરા નીતિ કેન્દ્રિત થયેલ છે. વધુમાં, કરવેરાનો બોજ સામાન્ય માણસ પર વધે નહિં તે સુનિશ્ચિત કરવા કરવેરાના દરોમાં ઘટાડો કરેલ છે. સ્થાનિક સંસ્થાઓને કરવેરા લાદવાની કેટલીક સત્તાઓની નાણાકીય સત્તા સોંપણીથી સ્ત્રોતને વધુ સારી રીતે ઉપયોગ કરી શકાયેલ છે. વેટની શરૂઆત થી વધુ સાફ કર અનુપાલન અને કર આવકમાં વધારો થયેલ છે. વેટની ઈલેક્ટ્રોનિક ચુકવણીને સુગમ બનાવવા વેટ ઈન્ફોરમેશન સિસ્ટમ(વેટઆઈએસ) અમલમાં મુકવામાં આવેલ છે, મોટર વાહન કરના ક્ષેત્રમાં અનુસુચિઓ અને કરવેરાના દરોમાં પુનઃગઠન કરવામાં આવેલ છે. અને ૬૭ મોટરવાહન કરને વધુમાં વધુ કરના ૧૮ દરોમાં સરળ બનાવેલ છે અને કેટલાંક ગુડ્ડ કરેજ માટે વૈકલ્પિક ઉચ્ચક

કરની શરૂઆત કરવામાં આવેલ છે. તે જ રીતે, સ્ટેમ્પ ડ્યુટી અને નોંધણી ફીના ક્ષેત્રમાં ૨૦૦૨-૦૩ની ૧૪.૮% સેટેમ્પ ડ્યુટીને ઘટાડીને ૨૦૦૭-૦૮માં ૪.૯% કરવામાં આવેલ છે. માલમિલકતોની વધુ સહેલી આકારણી માટે “દરોના વાર્ષિક પત્રક”ની શરૂઆતથી આ કરવેરામાં ઉછાળો આવ્યો છે. એપ્રિલ ૨૦૦૨થી વીજળીના વેચાણ પરનો કર દૂર કરવામાં આવ્યો છે જેનાથી ૯૦ લાખ ગ્રાહકોને ફાયદો થયો છે તેમજ મહત્તમ વીજળી ડ્યુટીના દરમાં ઘટાડો પણ કરવામાં આવેલ છે. ઉપરોક્ત સરળીકરણ અને વાજબીપણા સાથે એવી ધારણા છે કે સામાન્ય માણસને ફાયદો થશે, આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને પણ જરૂરી ઉત્તેજન મળશે જેના પરિણામે સારા કર અનુપાલન અને વધુ સારા કરવેરા વૃદ્ધિ થશે. આગામી વર્ષમાં કરવેરા સુધારાઓ કરવેરા ચૂકવનારની સંખ્યામાં વધારો કરવાનો, કર અનુપાલન સુધારવાનો અને કર વહીવટીતંત્રને વધુ સક્ષમ અને વાજબી બનાવવાનો ધ્યેય રાખે છે.

વપરાશકારો (ગ્રાહકો) પાસેથી ચાર્જસ લેવા

સમજદારીપૂર્વકનાં રાજવિત્તીય વ્યવસ્થાપન માટે રાજવિત્તીય સશક્તિકરણ દ્વારા, એટલે કે આવકની સંભાવના અને તેનું પ્રમાણ વધારીને લાંબાગાળા સુધીની રાજવિત્તીય સુદ્રઢતા હાંસલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જરૂરી છે. આવકમાં મહત્તમવધારો કરવા પર આધારિત હોય એવી રાજવિત્તીય વ્યૂહરચનાથી ખર્ચને પણ વિકાસ લક્ષી બનાવી શકાશે બીજી તરફ ખર્ચના ઘટાડા પર જ મહદંશે આધારિત હોય એવા રાજવિત્તીય સમાયોજનના પરિણામે કલ્યાણ પ્રવૃત્તિઓમાં અને આર્થિક પ્રવૃત્તિમાં એકંદરે ઘટાડો થવાનું જોખમપણ રહેલું છે. રાજ્ય દ્વારા મુલ્યવર્ધિત કર પદ્ધતિ દાખલ કરવાને કારણે ભારે સફળતા પ્રાપ્ત થઈ છે અને કરની આવકમાં વધારો થયો છે. રાજ્ય સરકાર યોગ્ય પ્રમાણમાં ગ્રાહક ખર્ચની (યુઝર ચાર્જસ) તેમજ સામાજિક અને આર્થિક સેવાઓમાંથી ખર્ચ વસૂલાત કરીને તથા રાજ્યના જાહેર ક્ષેત્રના એકમોનું પુનર્ગઠન કરીને પોતાના સંસાધનોમાં વધારો કરવાની સંભાવનાઓ તપાસી રહી છે.

રાજ્ય સરકારે, જરૂરી અભ્યાસ કરીને સામાજિક જરૂરીયાતોને પહોંચી વળવા તથા ખર્ચ આધારિત આર્થિક સેવાઓ પૂરી પાડવાના હેતુ સાથે સુસંગત રહીને ગ્રાહક ખર્ચમાં સંભવિત વધારો કરવાની ભલામણ કરવા માટે

સમિતિની રચના કરી હતી. આ સમિતિએ તેનો અહેવાલ રજૂ કરી દીધો છે અને રાજ્ય સરકારે તેનો સ્વીકાર કર્યા બાદ તેની ભલામણોનો તબક્કાવાર અમલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

કરજ અને અન્ય જવાબદારીઓ:

રાજ્ય સરકારે, નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ મહેસૂલી પુરાંત સાથે પૂરું કર્યું છે અને આ પ્રક્રિયા ચાલું નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન પણ આગળ ધપાવવામાં આવી રહી છે, એટલે કે લેવામાં આવેલા કરજનો ઉપયોગ મુખ્યત્વે વિકાસલક્ષી ખર્ચ માટે કરવામાં આવી રહ્યો છે.

રાજ્ય સરકાર તેની બાકી જવાબદારીઓના કદ અને પ્રકારથી સંપૂર્ણપણે વાકેફ છે અને આ જવાબદારીઓ વધે નહીં એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે અનેક પગલાં લેવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યમાં એકંદરે ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન ગુણોત્તરમાં છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં બાકી જવાબદારીઓમાં નિરંતર ઘટાડો થતો જોવા મળ્યો છે. રાજ્યની બાકી જવાબદારીઓ માર્ચ ૨૦૦૮માં રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનના ૨૪.૦૭ ટકા જેટલી અંદાજવામાં આવી છે. જે માર્ચ ૨૦૦૮ના અંતે બાકી રહેલી ૨૫.૮૫ ટકા જવાબદારીની તુલનામાં ઓછી છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ દરમિયાન રાજ્યની જવાબદારીઓના માળખા અને ઢાંચામાં મોટી તબદીલી આવી છે. ૨૦૦૭-૦૮ના વર્ષ દરમિયાન રાષ્ટ્રીય નાની બચત નિધિમાંથી કુલ રૂ. ૯૧૫ કરોડની લોન મેળવવામાં આવી હતી તેની સામે ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.) મુજબ વર્ષ દરમિયાન રૂ. ૧૦૦ કરોડની લોન મેળવવામાં આવશે. રાજ્ય સરકારે, રાષ્ટ્રીય નાની બચત નિધિમાંથી લોનમાં થયેલા ઘટાડાને પહોંચી વળવા બજારમાંથી વધુ કરજ લીધું છે. આનાથી રાજ્ય સરકારને વ્યાજની ઘણી મોટી બચત થઈ છે. કારણ કે રાષ્ટ્રીય નાની બચત નિધિમાંથી લોન સરેરાશ ૯.૫ ટકાના દરે મેળવવામાં આવી હતી, જ્યારે બજારમાંથી લોન સરેરાશ ૭.૨૪ ટકાના દરે મેળવવામાં આવે છે. વધુમાં, વ્યાજના દરો ઘટ્યા છે તેવી પરિસ્થિતિમાં એનએસએસએફ લોનમાં અન્ય સાધનો કરતાં વધારે વ્યાજ દરને કારણે તેમાં ઘણો વધારો થવાની સંભાવના છે. આ લોન રાજ્ય માટે અનૈચ્છિક હોવાથી આ ઉચ્ચ દરવાળી લોનમાં વધારો થવાથી રાજ્યનાં દેવાની સુવાહ્યતા ઉપર તેની વિપરીત અસર પડશે.

બારમા નાણા પંચની ભલામણોને અનુલક્ષીને ભારત સરકારે મધ્યસ્થી તરીકે વર્તવાનું બંધ કર્યું છે. રાજ્યોને બજારનો સીધો સંપર્ક કરવાની છૂટ આપી છે. નીતિમાં આ ફેરફારના કારણે આ લોનો પર ઓછા વ્યાજદરનો લાભ લેવા માટે રાજ્ય સરકારે બજાર લોન ઉપર વધારે આધાર રાખ્યો છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯માં સુધારેલા અંદાજ પ્રમાણે રાજ્ય આ નાણાકીય વર્ષે રૂ. ૮૭૯૦ કરોડ ઉછીના લે તેવો અંદાજ છે. રાજ્ય દ્વારા કરવામાં આવેલી વધુ સારી નાણાં વ્યવસ્થાનો બજાર તરફથી સારો પ્રતિસાદ સાંપડ્યો છે, અને પરિણામે રાજ્ય અત્યંત સ્પર્ધાત્મક દરે નાણાં ઉભાં કરી શક્યું છે. બજાર ભાગીદાર સાથે કામપાર પાડવામાં રાજ્ય સરકારનો વધતો જતો વિશ્વાસ એ બાબતનો ખ્યાલ આપે છે. આમાંના કોઈ કરજ જુમ્મેદારીઓવાળા નથી અને તેથી કરજ અંગેનું ખર્ચ પણ નીચું આવ્યું છે. ભારતીય રીઝર્વ બેંક નીતિવિષયક જાહેરાત અનુસાર સરકાર હરાજી મારફત બજાર કરજમાં હિસ્સો વધારવા માટે સંપૂર્ણપણે સજજ છે. નાણા વિભાગમાં જ દેવા વ્યવસ્થાપન કચેરી ઉભી કરીને સરકાર તેના કરજસંબંધ કાર્યક્રમો માટે વધુ બજારલક્ષી બનેલ છે.

નાબાર્ડ, હુડકો તથા અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી વાટાઘાટો મારફત મેળવેલ લોન-સહાય નાણા વ્યવસ્થાનો અન્ય સ્ત્રોત છે. ખાસ કરીને, ગ્રામીણ આધારમાળખાકીય સુવિધા વિકાસ ભંડોળ જે નાબાર્ડ પાસેથી મેળવવામાં આવ્યું છે, તેનો વ્યાજદર ૬.૫ ટકાનો છે અને તે લોનનો સૌથી સસ્તો સ્ત્રોત છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ દરમિયાન રાજ્યએ રૂ. ૧૧૪૦ કરોડનું ધિરાણ મેળવ્યું છે, જે નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી ઉછીના માટે ફાળવવામાં આવેલ રકમના ૧૦૦ ટકા છે. આ વ્યુહ આગામી વર્ષોમાં પણ ચાલું રાખવામાં આવશે.

એકત્રિત દેવા ડુબત નિધિ ઉભો કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં સતત વધારો કરવાનું ચાલુ રાખવામાં આવશે જેથી બજાર-કરજની પાકતી મુદતે આ ભંડોળથી ચુકવણી થઈ શકે.

હાલનાં વર્ષોમાં ઉચ્ચ આર્થિક વૃદ્ધિ અને સાનુકુળ વ્યાજદરના વાતાવરણમા રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનની સામે ગુણોત્તરમાં દેવાનું પ્રમાણ નીચું આવ્યું છે. ૩૭૮ સ્વેપ સ્કીમ હેઠળ ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૪-૦૫

દરમિયાન ઉછીની લેવામાં આવેલી મોટી રકમની પુનઃ ચુકવણી ૨૦૧૨-૧૩થી ૨૦૧૫-૧૬ દરમિયાન કરવાની થશે જેને એક મોટા અવરોધ તરીકે ગણવી જરૂરી છે, તેના માટે ખાસી મોટી રકમ ઉછીની લેવાની થશે અને રાજ્ય સરકાર જે વ્યાજદરથી તે મેળવશે તેનાથી સરકાર પર વધારાનો બોજો પડશે, જે રાજ્યની દેવાં સુવાહ્યતાની સ્થિતિને અસ્થિર બનાવશે.

ખર્ચ નીતિ

સેવાઓની ગુણવત્તામાં સુધારા માટે અસરકારક વ્યૂહ વિકસાવવા સમયબદ્ધતા અને પારદર્શકતા મૂળભુત જરૂરિયાત છે. ખર્ચ-પરિણામકડીને મજબૂત કરવા માટે સરકારે ખર્ચના વ્યવસ્થાપનમાં તત્કાળ સુધારો લાવવાની જરૂર છે.

રાજ્ય સરકારના પક્ષે સામાજિક સેવા અંગેના જાહેર ખર્ચને લગતી ખાસી મોટી જવાબદારી હોઈ એવું વ્યાપકપણે માનવામાં આવે છે કે માનવવિકાસના ધોરણો જાળવી રાખવા માટે સામાજિક ક્ષેત્રોમાં ખર્ચ વ્યવસ્થાપનના સિદ્ધાંતોને વળગી રહેવું જરૂરી બને છે. આ સંદર્ભમાં રાજ્ય સરકારે કેટલાક ખર્ચમાં મર્યાદા મૂકવી, ખર્ચનો અગ્રતાક્રમ આપવો, પ્રબંધિત કામગીરીનું મોટાપાયે વિકેન્દ્રીકરણ, રોકડ વ્યવસ્થાપન સુધારણા તથા નિર્ધારિત, લક્ષ્યાંકો સામે સેવા પૂરી પાડવામાં જવાબદારીનો વધારો સહિતની વિવિધ પદ્ધતિઓ અપનાવી રહી છે. આ સિદ્ધાંતો અપનાવવાથી રાજવિત્તીય એકત્રીકરણની ગુણવત્તાયુક્ત પ્રક્રિયા સુગમ બનશે એવી અપેક્ષા છે.

અગિયારમી પંચવર્ષિય યોજના માટેનો અભિગમદર્શાવતા મુસદ્દામાં રાજ્ય સરકારે “ઝડપી અને વધુ વ્યાપક વૃદ્ધિ” નો લક્ષ્યાંક હાંસલ કરવા માટે કેટલીક અગ્રતાઓ નક્કી કરી છે. સરકાર આરોગ્ય, શિક્ષણ, કૃષિ વગેરે માટે વધારે સ્ત્રોતોની ફાળવણી કરવા માટે નીચેના પગલા લેવાનું વિચારી રહી છે.

૧. પગાર, પેન્શનની ચૂકવણી, વ્યાજની ચૂકવણી વગેરે જેવા બિન વિકાસલક્ષી ખર્ચમાં ઘટાડો કરવો.

૨. સહાયકી આપવાની બાબત પર વધુ ધ્યાન આપવું, ખર્ચની ગુણવત્તા સુધારવી તથા ખર્ચ જોગવાઈને બદલે પરિણામો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું.

૩. શિક્ષણ, આરોગ્ય, સિંચાઈ, વીજળી વગેરે જેવા સામાજિક અને આધારમાળખાકીય સુવિધાના ક્ષેત્રો માટે વધારાના સ્ત્રોતો ઉપલબ્ધ બનાવવા.

આયોજન બહારના ખર્ચને નિયંત્રીત કરવા માટે સરકારમાં ખાલી જગ્યાઓ નાબૂદ કરવામાં આવી છે અને સરકારના મોટા ભાગના વિભાગોમાં નવી ભરતી સ્થગિત કરવામાં આવી છે. રાજ્યએ તેનું મહેસૂલી ખર્ચ ઘટાડવા માટે નવી નિર્ધારિત પેન્શન ફાળા યોજનાનો અમલ શરૂ કર્યો છે. ઉત્પાદકતામાં વધારો કરવા માટે મોટાભાગના વિભાગો અને કામના ક્ષેત્રોમાં કમ્પ્યુટરાઈઝેશન પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું છે. માનવશક્તિ ની જરૂરીયાત હજુ વધારે ઘટાડવા માટે માનવશક્તિ આયોજન માટે એક તજજ્ઞ જૂથ રચવામાં આવ્યું છે, જેણે તેની ભલામણો રજૂ કરી દીધી છે અને તેના અમલ માટેની કામગીરી હાથ ધરવામાં આવી છે.

વધુમાં, રાજ્ય સરકારની ખર્ચ સુધારણાને આગળ ધપાવવાના અને તેને અસરકારક બનાવવા માટેનાં કેટલાક પગલાં વિચારી રહી છે. જેમાં કામગીરી અંદાજપત્ર પ્રક્રિયા, મંજૂરી પ્રક્રિયાનું સુયોજનકરણ, વધુ સારી સત્તા સોંપણી, સુધારેલા ખર્ચ, એમઆઈએસ અને મંજૂરીતંત્રમાં જાહેર રોકાણને દાખલ કરવાનો સમાવેશ થાય છે, જેનાથી વિલંબમાં ઘટાડો થશે, પરિયોજના મૂલ્યાંકનની ગુણવત્તામાં સુધારો થશે, વધુ સારા લક્ષ્યાંકો સુનિશ્ચિત થશે અને સમયસર ખર્ચ થશે જેના પરિણામે સરકારની ખર્ચની ગુણવત્તામાં સમગ્રતયા સુધારો થશે.

આકસ્મિક અને અન્ય જવાબદારીઓ

બાકી બાંધરીઓના સંદર્ભમાં નિર્ધારિત કર્યા અનુસારની રાજ્ય સરકારની આકસ્મિક જવાબદારીઓમાં છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં ઘણો સુધારો જોવા મળ્યો છે. ગુજરાત રાજ્ય બાંધરી અધિનિયમ, ૧૯૬૩માં નિયત કરેલ રૂ. ૨૦,૦૦૦ કરોડની મર્યાદા કરતા હાલની બાકી બાંધરીઓનું પ્રમાણ ખાસ્સુ ઓછું છે. રાજ્ય સરકારની બાંધરીઓમાંથી ઉપસ્થિત થતી કોઈપણ આકસ્મિક જવાબદારીઓને પહોંચી વળવા માટે બાંધરી ફેડરલ ભંડોળ ઉભુ કરવામાં આવ્યું છે. આ બાંધરી ફેડરલ ભંડોળ (GRF) સતત વધતુ રહ્યું છે અને માર્ચ ૨૦૦૮ના અંત સુધીમાં તેનું કદ વધીને રૂ. ૧૪૫૬ કરોડ જેટલું થઈ ગયું છે બાકી બાંધરીઓનો ૧૪.૦૭ ટકાનો હિસ્સો બાંધરી

ફેડરલ ભંડોળ હેઠળ આવરી લેવાયો છે અને તે નિર્ધારિત કક્ષા કરતાં ઘણો વધારે છે. ૨૦૦૮-૦૯ના નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન રાજ્ય સરકારની બાંધરી ફેડરલ નિધિનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર પડી નથી.

આગામી વર્ષ માટે વ્યૂહાત્મક અગ્રતા

સરકાર એ બાબત સુનિશ્ચિત કરવા પર ધ્યાન આપી રહી છે કે રાજવિત્તીય સુધાર પ્રક્રિયાની વિપરીત અસર સામાજિક ક્ષેત્રના મૂડી ખર્ચ જોગવાઈ અને ખર્ચ પર ન પડે, તેથી, રાજવિત્તીય સુધારની ગુણવત્તા પર ખાસ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવશે.

કર માળખાના સુયોજન, કર આધાર વ્યાપક બનાવવો, કર વહીવટમાં સુધાર, તેનું અનુપાલન અને અમલ વગેરે માટે, રાજ્ય સરકારની મહેસુલ આવકમાં વધારો કરવાના ઉદ્દેશથી યોજનાબદ્ધ રીતે પગલા લેવામાં આવી રહ્યા છે.

રાજ્ય કરવેરાની વધુ સારી તરલતા સાથે આવક વધારવા તથા જાહેર દેવાનું સમજદારીપૂર્વકનું અને નભાવી શકાય એટલું પ્રમાણ જાળવી રાખવા માટે તેના એકંદરે ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન (GSDP)માં સતત વધારો કરવાના પ્રયત્નો કરી રહ્યું છે.

બજારમાંથી લેવામાં આવતું કરજ ખાધ-નાણા સહાયના મુખ્યસ્ત્રોત તરીકે બજારમાંથી ઉભરી શકે તેવી સંભાવના હોઈ, સંશાધનો ઉભું કરવા માટેના વિકલ્પમાં પણ વધારો થવાની સંભાવના છે અને તેથી રાજ્યના એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનના દરને કરજ ખર્ચ સાથે જોડવાથી સરકારના પક્ષે નાણાકીય શિસ્ત આવશે. જે નાણા વ્યવસ્થાની બાબતમાં કામગીરીને મૂલવવા માટેનું મહત્વનું સૂચક બની રહેશે. જે માટે વ્યાજની ચૂકવણી જેવી પૂર્વ-નિર્ધારિત બાબતો અંગેનું મહેસૂલી ખર્ચ, દેવા તબદીલી (Dept- Swapping) અને વધારે ખર્ચવાળા દેવાની પૂર્વ-ચૂકવણી મારફત વધારે નીચુ લાવવામાં આવેલ છે.

માળખાગત અને સંસ્થાગત સુધારાઓને આગળ વધારવા માટે વીજળીક્ષેત્ર, રાજ્યમાર્ગ પરિવહન તથા જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમોમાં સુધારો કરવા માટેનાં પગલા હાથ ધરવામાં આવ્યા છે.

રાજ્યના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરમાં મૂડી રોકાણને પૂરક બનવા પારદર્શક બોલીઓ (bidding)ની પ્રક્રિયા મારફત નભાઉક્ષમ પરિયોજનાઓ માટે જાહેર-ખાનગી ભાગીદારી પર ભાર મૂકવામાં આવશે. ખર્ચ જોગવાઈ સામે પ્રાપ્ત થયેલા પરિણામો પર દેખરેખ માટે પ્રોગ્રામ બજેટીંગ દાખલ કરવામાં આવશે.

નીતિમાં પરિવર્તન લાવવા પાછળના તર્ક

રાજ્યએ છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં ઉંચો અને સતત આર્થિક વિકાસ દર જાળવી રાખ્યો છે. ચાલુ ભાવો મુજબ છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં રાજ્યના એકંદરે ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનનો સરેરાશ દર ૧૭.૬૧ ટકા છે જે અન્ય રાજ્યો કરતા ઘણો ઉંચો અને રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતાં પણ ઘણો વધારે છે. આ સમયગાળા દરમિયાન આવકના સાધનોનો વ્યાપ વધારવાના સતત પ્રયત્નો અને સાથોસાથ બિન-વિકાસલક્ષી અને આયોજન બહારના ખર્ચમાં ઘટાડો કરવાથી સરકારની રાજવિત્તીય સિલકમાં ઘણો વધારો થયો છે. આનાથી રાજ્યની મહેસૂલી પુરાંત અને પ્રાથમિક પુરાંત સુનિશ્ચિત થઈ શક્યાં છે.

ટકાઉ રાજવિત્તીય સુધારા અને રાજવિત્તીય સુદ્રઢતાનો માર્ગ કંડારવા માટે રાજ્યએ આ તકનો લાભ ઉઠાવ્યો છે તેણે નિયત સમયમર્યાદા પહેલા તેના એફઆરબીએમ (FRBM) ધ્યેયો હાંસલ કર્યા હોઈ, આ નીતિ વિષયક ફેરફારો નક્કર રીતે સુસ્થાપિત થઈ શકે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે એ ફેરફારોને સંસ્થાગત બનાવવાની પ્રક્રિયા ચાલુ છે.

રાજ્ય સરકાર રાજવિત્તીય સુધારાઓ દાખલ કરવા પ્રત્યે કટીબદ્ધ છે અને રાજ્યના સામાજિક - આર્થિક વિકાસ માટે આ કટીબદ્ધતા વધારવાની જરૂરીયાત પ્રત્યે પણ તે સભાન છે.

છેલ્લા કેટલાંક વર્ષોમાં જાહેર નાણાવ્યવસ્થામાં સુધારો થયો હોવા છતાં, છદ્દા પગારપંચની ભલામણોના લાભો આપવાથી પડનારી વિપરીત અસરો રાજ્ય સરકાર માટે મોટો પડકાર બની રહેશે. કુલ ખર્ચનો મોટો હિસ્સો પગાર, પેન્શન અને વ્યાજની ચૂકવણી જેવી ખર્ચની મહત્વની બાબતોને આવરી લેતો હોઈ સરકાર પાસે ઉપલબ્ધ રાજવિત્તીય સંબંધી અવકાશ (Fiscal Space) મર્યાદિત છે. અસરકારક અને વિશ્વસનીય રીતે ખર્ચ કરવા

ઉપરાંત તર્કસંગત રીતે ખર્ચ કરવો અને વધારાના સંશાધનોનો ઉભા કરવા, તેમજ કર વહીવટના ઓટોમેશન અને સેવા કરની મોટાપાયે સોંપણી સહિત મહેસૂલ સંબંધી સુધારા રાજ્યની નાણાવ્યવસ્થાને લાંબા સમય સુધી ટકી રહે એવી રાજવિત્તીય દૃઢતા પ્રદાન કરવા માટે આવશ્યક છે.

નાણા વ્યવસ્થા સંબંધે માહિતી પ્રસાર

સુચારુ વહીવટ માટે આધારરૂપ ગણાતી રાજવિત્તીય પારદર્શકતા સમજદારીપૂર્વકના રાજવિત્તીય વ્યવસ્થાપન અને બૃહદ આર્થિક સંતુલન જાળવી રાખવાના સંદર્ભમાં આજે મહત્વની બની રહી છે. રાજ્યવિત્તીય પારદર્શકતા માટે અર્થતંત્રને લગતા નીતિવિષયક નિર્ણયોના સંદર્ભમાં ભૂતકાળ, અને વર્તમાન અને ભાવી પ્રવૃત્તિઓ અંગેની સર્વગ્રાહી અને વિશ્વસનીય માહિતી પુરી પાડવી જરૂરી છે. આ સંદર્ભમાં રાજ્યએ શક્ય હોય તેટલી માહિતી, વ્યવહારીક રીતે શક્ય હોય તે રીતે લોકો સમક્ષ મૂકવાના પ્રયત્નો કર્યા છે. હાલની અંદાજપત્રીય પ્રક્રિયામાં તમામ નાણાંકીય પત્રકો અને તે અંગેની માહિતી અને ધારણાઓ ગૃહ સમક્ષ મૂકવામાં આવે છે.

નીતિ સંબંધી મૂલ્યાંકન

મધ્યવર્તી રાજવિત્તીય નીતિ અંગેના પત્રક તથા રાજવિત્તીય વ્યૂહાત્મક નીતિને લગતી ધારણાઓ, ઉપલબ્ધ ડેટા અને રાજ્ય સરકારના પ્રક્ષેપણ (projection) ઉપર આધારીત છે જાહેરાત કરતાં તમામ જરૂરી પત્રકો પૂરાં પાડવામાં આવે છે. હાલની રાજવિત્તીય નીતિ, અધિનિયમમાં વ્યાખ્યાતિ કરેલ ધોરણો અનુસારની છે. અંદાજપત્ર તૈયાર કરવાની પ્રક્રિયા તથા બજેટમાં દર્શાવવામાં આવેલા અંદાજો અન્વયેની નીતિઓ, એફઆરબીએમ (FRBM) અધિનિયમના પાયાના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરતી હોય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્ય સરકાર તેની સમીક્ષા કરવાનું ચાલું રાખશે. રાજ્ય, અંદાજપત્રના સંદર્ભમાં આવક અને ખર્ચની સમીક્ષા કરશે અને અંદાજપત્રીય લક્ષ્યાંકો હાંસલ કરવા માટે ઉપાયાત્મક પગલાં પણ સૂચવશે.

વિત્તીય શિસ્ત સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્યએ એફ.આર.બી.એમ.લક્ષ્યાંકોને વળગી રહેવું જરૂરી હોઈ, અત્રે એ કહેવું જોઈએ કે આવા લક્ષ્યાંકો એક ચોક્કસ ધ્યેય હાંસલ કરવા માટેનું સાધન છે, જે આખરે લોકોના જીવનની ગુણવત્તામાં સુધારો કરે છે. અને માનવીય વિકાસની કક્ષા ઊંચી લઈ જાય છે.

માહિતી આપતાં પત્રકો

પત્રક-ખ-૧

(જુઓ નિયમ-૭)

રાજવિત્તીય સૂચકો

(રૂ. કરોડ)

ક્રમ નં.	બાબત	અગાઉના વર્ષના ખરેખર આંકડાઓ		ચાલુ વર્ષ	ચાલુ વર્ષ	આગામી વર્ષ
		૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	બજેટ અંદાજો	સુધારેલ અંદાજો	બજેટ અંદાજો
				૨૦૦૮-૦૯	૨૦૦૮-૦૯	૨૦૦૯-૧૦
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૧	મહેસૂલ ખાધ(-) / પુરાંત (+)	૧૭૭૦	૨૧૫૦	૫૨	૨૬૮	-૩૮૧૩
૨	રાજવિત્તિય ખાધ (-) / પુરાંત (+)	-૫૬૪૮	-૪૭૭૧	-૭૭૬૭	-૧૦૩૬૦	-૧૨૧૪૮
૩	જાહેર દેવું	૭૨૬૩૨	૭૮૩૦૮	૮૬૬૦૫	૮૭૦૮૫	૮૮૦૮૫
૪	જી.એસ.ડી.પી.	૨૬૨૭૨૩	૩૦૬૮૧૩	૩૩૬૬૧૮	૩૬૧૮૪૬	૪૦૬૪૮૮*
૫	જી.એસ.ડી.પી.ની ટકાવારી મુજબ મહેસૂલ ખાધ / પુરાંત	૦.૬૭	૦.૭૦	૦.૦૨	૦.૦૭	૦.૮૬
૬	જી.એસ.ડી.પી.ની ટકાવારી મુજબ રાજવિત્તિય ખાધ	૨.૧૫	૧.૫૬	૨.૩૧	૨.૮૬	૨.૮૮
૭	જી.એસ.ડી.પી.ની ટકાવારી મુજબ જાહેર દેવું	૨૭.૬૫	૨૫.૮૫	૨૫.૭૩	૨૪.૦૭	૨૪.૧૧
૮	મહેસૂલ ખર્ચ સામે મહેસૂલ પ્રાપ્તિઓ	૧.૦૬	૧.૦૬	૧.૦૦	૧.૦૧	૦.૮૧
૯	એકંદરે રાજવિત્તિય ખાધની ટકાવારી પ્રમાણે મૂડી ખર્ચ જોગવાઈ	૧૭૭	૧૪૩	૧૦૦	૧૦૨	૮૩
૧૦	મહેસૂલ પ્રાપ્તિઓની ટકાવારી પ્રમાણે જાહેર દેવા પર વ્યાજની ચુકવણી	૧૮.૮૭	૧૮.૭૧	૧૭.૪૪	૧૭.૮૦	૧૮.૨૧
૧૧	મહેસૂલ પ્રાપ્તિની ટકાવારી પ્રમાણે પગાર ખર્ચ	૨૧.૮૬	૨૨.૪૦	૨૨.૩૮	૨૧.૬૦	૩૮.૩૬
૧૨	મહેસૂલ પ્રાપ્તિની ટકાવારી પ્રમાણે પેન્શન ખર્ચ	૭.૭૩	૭.૩૮	૭.૮૭	૭.૭૮	૧૦.૩૭
૧૩	કુલ પ્રત્યક્ષ સહાય (રૂ. કરોડમાં)	૩૧૫૧	૩૪૨૨	૩૮૫૫	૩૮૫૫	૪૩૦૮

★ અંદાજીત ૧૫ ટકાના વાર્ષિક વધારા પ્રમાણે અંદાજેલ રાજ્યનું એકંદર ઘરગથ્થુ ઉત્પાદન.

સ્ત્રોત : નાણાં વિભાગ

પત્રક - ખ - ૨ (ક)
(જુઓ નિયમ-૭)
ક-રાજ્ય સરકારની જવાબદારીઓના ઘટકો

(રૂ. કરોડ)

ક્રમ નં.	કક્ષા	ચાલુ વીત્તિય વર્ષ દરમિયાન વધારો		વીત્તિય વર્ષ દરમિયાન પુનઃ ચુકવણી / ફેડણી		બાકી રકમ (માર્ચ-અંતમાં)	
		અગાઉના વર્ષના ખરેખર આંકડા ૨૦૦૭-૦૮	ચાલુ વર્ષ (સુધારેલા અંદાજો) ૨૦૦૮-૦૯	અગાઉના વર્ષ ખરેખર આંકડા ૨૦૦૭-૦૮	ચાલુ વર્ષ (સુધારેલા અંદાજો) ૨૦૦૮-૦૯	અગાઉના વર્ષ ખરેખર આંકડાઓ ૨૦૦૭-૦૮	ચાલુ વર્ષના સુધારેલા અંદાજો ૨૦૦૮-૦૯
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧	એન.એસ.એસ.એફ.ને આપવામાં આવેલી ખાસ જામીનગીરીઓ	૮૧૫	૧૦૦	૪૮૧	૭૪૫	૪૪૮૬૬	૪૪૩૨૧
૨	કેન્દ્રમાંથી લોન અને પેશગીઓ	૨૦૮	૨૭૫	૫૫૪	૫૫૮	૧૦૬૫૮	૧૦૩૭૪
૩	બજાર લોન	૬૭૭૫	૮૭૮૦	૬૩૮	૮૪૦	૨૦૪૦૨	૨૮૩૫૨
૪	નાણાકીય સંસ્થાઓ / બેંકો પાસેથી મેળવેલ લોન	૭૧૨	૧૧૪૦	૨૫૨	૩૮૫	૩૨૮૩	૪૦૩૮
	જાહેર દેવું (૧ થી ૪)	૮૬૧૧	૧૦૩૦૫	૧૮૩૫	૨૫૨૮	૭૮૩૦૮	૮૭૦૮૫
૫	આર.બી.આઈ.માંથી ડબલ્યુએમએ/ઓડી	-	-	-	-	-	-
૬	નાની બચતો, સરકારી કર્મચારીઓની ભવિષ્ય નિધિ	૧૧૫૭	૧૪૫૮	૭૨૧	૧૨૩૩	૪૮૫૧	૫૦૭૭
૭	પેન્શન જવાબદારીઓ★						
૮	અનામત નિધિ/થાપણો અને અન્ય કર્મચારીઓની ભવિષ્ય નિધિ	૧૫૪૦૭	૧૨૩૮૫	૧૪૦૪૦	૧૨૩૮૫	૧૨૨૮૧	૧૨૨૮૧
૯	અન્ય જવાબદારીઓ	-	-	-	-	-	-
	કુલ જવાબદારીઓ (૧ થી ૯)	૨૫૧૭૫	૨૪૧૪૮	૧૬૬૮૬	૧૬૧૪૭	૮૬૪૫૧	૧૦૪૪૫૩

★ પેન્શનની જવાબદારીઓના અંદાજ વીમા આધારિત પદ્ધતિ અનુસાર અંદાજવામાં આવી રહી છે.

સ્ત્રોત : નાણાં વિભાગ

પત્રક-ખ-૨ (ખ)
(જુઓ નિયમ - ૭)
ખ - રાજ્યની જવાબદારીઓ ઉપર ભારીત સરેરાશ વ્યાજ

(ટકામાં)

ક્રમ નં.	કક્ષા	ચાલુ નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન વધારો		બાકી રકમ (માર્ચ-અંતમાં)	
		અગાઉના વર્ષના (ખરેખર આંકડા) ૨૦૦૭-૦૮	ચાલુ વર્ષના (સુધારેલ અંદાજો) ૨૦૦૮-૦૯	અગાઉના વર્ષના (ખરેખર આંકડા) ૨૦૦૭-૦૮	ચાલુ વર્ષના (સુધારેલ અંદાજો) ૨૦૦૮-૦૯
૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧	એન.એસ.એસ.એફ.ને આપવામાં આવેલી ખાસ જામીનગીરીઓ	૯.૫૦	૯.૫૦	૪૪૯૬૬	૪૪૩૨૧
૨	કેન્દ્રમાંથી લોન	૮.૯૨	૭.૨૬	૧૦૬૫૮	૧૦૩૭૪
૩	બજારમાંથી લીધેલ લોન + સીપીએસયુ બોન્ડ	૮.૧૮	૭.૨૪	૨૦૪૦૨	૨૮૩૫૨
૪	નાણાકીય સંસ્થાઓ / બેંકોમાંથી લીધેલ લોન જાહેર દેવું (કુલ ૧ થી ૪)	૬.૫૩	૬.૫૦	૩૨૮૩	૪૦૩૮
૫	આર.બી.આઈ.માંથી ડબલ્યુએમએ/ઓડી	-	-	-	-
૬	નાની બચતો, ભવિષ્ય નિધિ વગેરે	૮.૦૦	૮.૦૦	૪૮૫૧	૫૦૭૭
૭	પેન્શન જવાબદારીઓ ★	-	-	-	-
૮	અનામત નિધિ / થાપણો	-	-	૧૨૨૯૧	૧૨૨૯૧
૯	અન્ય જવાબદારીઓ	-	-	-	-
	કુલ જવાબદારીઓ (૧ થી ૯)	-	-	૯૬૪૫૧	૧૦૪૪૫૩

★ પેન્શનની જવાબદારીઓના અંદાજ વીમા આધારિત પદ્ધતિ અનુસાર અંદાજવામાં આવી રહી છે.

સ્ત્રોત : નાણાં વિભાગ

★ ભારીત સરેરાશ વ્યાજ જેમાં રાજ્ય સરકારની જવાબદારીઓના સંબંધિત ઘટકની રકમને ભાર તરીકે ગણવામાં આવેલ છે.

નોંધ : ૨૦૦૮-૦૯ ચાલુ વર્ષ અને ૨૦૦૭-૦૮ ગત વર્ષ છે.

પત્રક - ખ - ૩
(જુઓ નિયમ - ૭)
એકત્રિત ડૂબત નિધી

(રૂા. કરોડ)

અગાઉના વર્ષની શરૂઆતમાં એકત્રિત ડૂબત નિધિમાં બાકી સિલક	અગાઉના વર્ષ દરમિયાન થયેલો વધારો	અગાઉના વર્ષ દરમિયાન ડૂબત નિધિમાંથી ઉપાડ	અગાઉના વર્ષના અંતે / ચાલુ વર્ષની શરૂઆતમાં ડૂબત નિધિમાં બાકી સિલક	એસએલઆર ઋણનો બાકી સ્ટોક (ટકા)	ચાલુ વર્ષ દરમિયાન વધારો	ચાલુ વર્ષ દરમિયાન ડૂબત નિધિમાંથી ઉપાડ	અગાઉના વર્ષના અંતે / આવતાં વર્ષની શરૂઆતમાં ડૂબત નિધિમાં બાકી સિલક	(કોલમ-૮) એસએલઆર ઋણનો બાકી સ્ટોક (ટકા)
૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૮	૨૦૦૮-૦૮	૨૦૦૮-૦૮	
(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)	(૬)	(૭)	(૮)	(૯)
૨૩૬૦	૧૨૧૦	૦	૩૫૭૦	૧૭.૪૯	૫૨૨	૦	૪૦૯૨	૧૯.૬૬

(૧) ચાલુ વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ અને ૨૦૦૭-૦૮ ગત વર્ષ છે.

(૨) ચાલુ વર્ષની બંધ સિલકમાં (કોલમ નં. ૮) દર્શાવેલ રકમમાં મળેલ તથા પુન:રોકાણ પામેલ વ્યાજનો સમાવેશ થાય છે.

(૩) એસ. એલ. આર. માર્કેટ બોરાર્કિંગ = માર્કેટ લોન

પત્રક - ખ - ૪
(જુઓ નિયમ ૭)
સરકારે આપેલી બાંધધરીઓ
(અહેવાલ વર્ષના અંતે)

(રૂા. કરોડ)

કક્ષા (કોંસમાં બાંધધરીનો નં.)	વર્ષ દરમિયાન આપેલી બાંધધરીની મહત્તમ રકમ	વર્ષની શરૂઆતમાં બાકી	વર્ષ દરમિયાન વધારો	વર્ષ દરમિયાન ઘટાડો (વર્ષ દરમિયાન પાછી ખેંચી હોય તે સિવાય)	વર્ષ દરમિયાન ઉભી થઈ હોય તેવી જવાબદારી (રૂા. કરોડમાં)	વર્ષના અંતે બાકી	બાંધધરીનું કમિશન અથવા ફી (રૂા. કરોડમાં)	વિશેષ નોંધ		
					છુટી કરવામાં આવેલી	છુટી નહીં કરવામાં આવેલ	મળવાપાત્ર	મળેલી		
	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૭-૦૮			૨૦૦૭-૦૮			
(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)	(૬)	(૭)	(૮)	(૯)	(૧૦)	(૧૧)
	૧૧૫૬૧	૧૨૭૦૧	૨૨૯	૧૩૬૯	૧.૪૨	૦	૧૧૫૬૧	૧૦૩	૧૦૩	-

અહેવાલનું વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

પત્રક - ખ - ૫
(જુઓ નિયમ - ૭)
જોખમ યુક્ત બાકી બાંધરીઓ

(રૂા. કરોડ)

કસૂરની સંભવિતતા	જોખમનું પ્રમાણ (ટકા)	વર્ષ દરમિયાન બાકી રકમ		વર્ષ દરમિયાન જોખમયુક્ત બાકી બાંધરીઓ	
		૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮
પ્રત્યક્ષ જવાબદારીઓ	૧૦૦	૧૮૧	૧૬૫	૧૮૧	૧૬૫
વધારે જોખમ	૭૫	૨૧૨૧	૧૮૩૦	૧૫૮૧	૧૪૪૮
મધ્યમ જોખમ	૫૦	૧૮૨૮	૧૬૬૫	૮૧૫	૮૩૩
ઓછું જોખમ	૨૫	૬૭૬૫	૬૧૫૮	૧૬૮૧	૧૫૪૦
ઘણું ઓછું જોખમ	૫	૧૮૦૫	૧૬૪૩	૮૦	૮૨
સરવાળો		૧૨૭૦૧	૧૧૫૬૧	૪૪૬૮	૪૦૬૭

નોંધ :- વિવિધ કક્ષા માટે જોખમ-ભાર પૂર્વ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલ છે

અહેવાલનું વર્ષ - ૨૦૦૭-૦૮

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

પત્રક - ખ - ૬
(જુઓ નિયમ ૭)
બાંધરી ફેડણી નિધિ (જી.આર.એફ)

(રૂા. કરોડમાં)

ગત વર્ષના અંતે બાકી ઉભી થઈ હોય તેવી જવાબદારીઓ બાંધરીઓ	ગત વર્ષના અંતે બાંધરી ફેડણી નિધિની બાકી સિલક	ચાલુ વર્ષ દરમિયાન ઉભી થનાર સંભવિત બાંધરીઓની રકમ	ચાલુ વર્ષ દરમિયાન બાંધરી ફેડણી નિધિમાં કરેલ વધારો	ચાલુ વર્ષ દરમિયાન ફેડણી નિધિમાંથી ઉપાડેલ રકમ	ચાલુ વર્ષના અંતે બાંધરી ફેડણી નિધિમાં બાકી રકમ
૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૮	૨૦૦૮-૦૮	૨૦૦૮-૦૮	૨૦૦૮-૦૮
(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)	(૬)
૦	૧૩૪૭	૦	૧૦૮	૦	૧૪૫૬

અહેવાલનું વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ ચાલુ વર્ષ ૨૦૦૮-૦૮

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

નોંધ :- (૧) ૨૦૦૮-૦૮ ચાલુ નાણાકીય વર્ષ અને ગત વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ છે.

(૨) ચાલુ વર્ષની બાકી સિલકની રકમમાં (કોલમ નં. ૨ અને ૬માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે) મળેલ તેમજ પુનઃ રોકાણ પામેલ વ્યાજનો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક - ખ - ૭

(જુઓ નિયમ ૭)

કર મહેસૂલમાં વૃદ્ધિ પણ વસૂલ કરવામાં ન આવેલી રકમ (મુખ્ય કર)

(રૂ. કરોડ)

મુખ્ય સદર	વર્ણન	વિવાદ હેઠળની રકમ						બિન વિવાદીત રકમ						કુલ સરવાળો
		એક વર્ષ કરતાં વધુ કરતાં વર્ષો	બે વર્ષ કરતાં વધુ પણ પાંચ વર્ષથી ઓછા	પાંચ વર્ષ કરતાં વધુ પણ ૧૦ વર્ષથી ઓછા	૧૦ વર્ષ કરતાં વધુ	કુલ	એક વર્ષ કરતાં વધુ પણ બે વર્ષથી ઓછા	બે વર્ષ કરતાં વધુ પણ પાંચ વર્ષથી ઓછા	પાંચ વર્ષ કરતાં વધુ પણ ૧૦ વર્ષથી ઓછા	૧૦ વર્ષ કરતાં વધુ	કુલ			
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩		
	વ્યવસાય વેરો	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૧		
	જમીન મહેસૂલ	૦.૬	૦.૦	૦.૧	૦.૨	૦.૮	૪.૪	૪.૩	૧.૨	૧.૩	૧૧	૧૧.૮		
	સ્ટેમ્પ અને નોંધણી ફી	૩.૭	૦.૫	૦.૦	૦.૦	૪.૨	૮.૦	૨૮.૮	૮૫.૭	૧૮૫.૬	૩૦૮.૩	૩૧૩.૫		
	ગુજરાત વેચાણ વેરા વેટ	૮૮૬.૩	૧૧૭૮.૨	૬૪૪.૧	૮.૭	૨૭૬૮.૩	૪૫૭.૨	૨૮૫.૪	૪૮.૨	૧૩.૬	૮૦૪.૪	૩૫૭૨.૭		
	કેન્દ્રીય વેચાણ વેરો	૨૮૭.૪	૩૮૩.૬	૨૦૮.૮	૧૩૫.૫	૧૦૩૫.૪	૭૩.૫	૪૨.૪	૧૬.૪	૭.૭	૧૩૮.૮	૧૧૭૫.૩		
	મોટર સ્પિરિટ અંગે કર	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦		
	વેચાણ વેરા અંગે અધિક કર વેટ	૨૮.૭	૨૪.૮	૧૩.૫	૨.૨	૭૦.૨	૩.૧	૩.૬	૩.૦	૧.૮	૧૧.૬	૮૧.૮		
	રાજ્ય આભકારી	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦		
	વાહીન અંગે કર	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૨૩.૭	૩૮.૨	૧૧.૫	૧.૪	૭૫.૭	૭૫.૭		
	વિદ્યુત શુલ્ક	૦.૦	૪૫.૦	૨૬.૦	૫૮૦.૮	૬૫૧.૮	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૬૫૧.૮		
	અન્ય કર	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦	૦.૦		
	સરવાળો	૧૨૬૭.૭	૧૬૪૨.૧	૮૮૨.૫	૭૨૮.૩	૪૫૩૦.૬	૫૭૦.૫	૪૦૫.૧	૧૬૫.૮	૨૧૧.૫	૧૩૫૨.૦	૫૮૮૩.૬		

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

અહેવાલનું વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮

પત્રક - ખ - ૮
(જુઓ નિયમ ૭)
પરચુરણ જીમ્મેદારીઓનું પત્રક : વણ ચુકવાયેલ

(રૂ. કરોડ)

	વિભાગ	વણ ચુકવાયેલ રકમ (૩૧-૦૩-૨૦૦૮)
મુખ્ય કામો અને કરારોના સંદર્ભમાં સ્વીકારવામાં આવેલી જીમ્મેદારીઓ	માર્ગ અને મકાન વિભાગ	૧૮૨૧
	નર્મદા જળ સંપત્તિ અને કલ્પસર વિભાગ	૧૧૪
	પાણી પુરવઠા વિભાગ	૬૬
કામો અને પુરવઠા અંગેના વણચુકવાયેલા બિલના સંદર્ભમાં દાવાઓ	માર્ગ અને મકાન વિભાગ	૧૨૮
	નર્મદા જળ સંપત્તિ અને કલ્પસર વિભાગ	૪૯
	પાણી પુરવઠા વિભાગ	નીલ
જમીન સંપાદન ખર્ચના સંદર્ભમાં સ્વીકારવામાં આવેલી જવાબદારીઓ	માર્ગ અને મકાન વિભાગ	૭૮
	નર્મદા જળ સંપત્તિ અને કલ્પસર વિભાગ	૧૨
	પાણી પુરવઠા વિભાગ	નીલ

વણ ચુકવાયેલ રકમ, ચાલુ વર્ષની આગળના વર્ષ માટે માર્ચના અંતેની સ્થિતિ દર્શાવે છે.

નમૂનો ખ - ૯
(જુઓ નિયમ ૭)
કર્મચારીઓ અને નિવૃત્ત વ્યક્તિઓની સંખ્યા અને પગાર અને પેન્શન અંગેનું ખર્ચ

ક્રમ નં.	કક્ષા	સંખ્યા			પગાર		
		ગત વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮	ચાલુ વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ (સુ.અં.)	આગામી વર્ષ (બજેટ અંદાજો) ૨૦૦૯-૧૦	ગત વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮	ચાલુ વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯	આગામી વર્ષ (બજેટ અંદાજ) ૨૦૦૯-૧૦
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧	સરકારી ખાતામાં કર્મચારીઓ	૨૨૪૮૧૦	૨૨૪૮૧૦	૨૪૦૭૩૪	૯૧૮૭	૧૦૦૮૪	૧૬૪૫૭*
૨	સહાયિત સંસ્થાઓમાં કર્મચારીઓ**	૨૪૧૬૨૬	૨૪૭૨૩૧	૨૨૧૨૭૪			
૩	જાહેર ક્ષેત્રોમાં કર્મચારીઓ	૬૦૮૮	૫૯૬૬	૫૯૬૬			
	કુલ	૪૭૨૫૨૪	૪૭૮૦૦૭	૪૬૭૯૭૪	૯૧૮૭	૧૦૦૮૪	૧૬૪૫૭
૪	સરકારી ખાતામાં પેન્શનર	૩૨૧૬૭૨	૩૩૪૬૮૬	૩૪૮૫૪૮	૨૭૦૬	૩૦૪૭	૪૩૩૬
૫	સહાયિત સંસ્થાઓમાં પેન્શનર						
૬	જાહેર ક્ષેત્રોમાં પેન્શનર						
	કુલ	૩૨૧૬૭૨	૩૩૪૬૮૬	૩૪૮૫૪૮	૨૭૦૬	૩૦૪૭	૪૩૩૬

સ્ત્રોત : નાણા વિભાગ

*પગાર ખર્ચમાં પગાર સુધારણાને આધીન તફાવતની રકમના પ્રથમ હપ્તાના ૨૦% રકમ સામેલ છે.

**પંચાયતમાંના કર્મચારીઓ સામેલ છે.

નાણાં વિભાગ, ગુજરાત સરકાર

પ્રોસેસિંગ અને મુદ્રણ : સરકારી ફોટો લીથો પ્રેસ, અમદાવાદ